

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ® КАПІТАЛ

Науково-практичний журнал

4 ' 2003

Журнал засновано у лютому 2002 року

Зміст

Захист прав

- Танюк Л.** До проблеми авторських прав
режисера-постановника
театральної вистави 3
- Пічкур О.,
Крижанівський О.** Стимулювання творчої діяльності
та шляхи правової охорони об'єктів
права інтелектуальної власності 8
- Мельников М.** Система захисту авторського права
і суміжних прав 18

Сучасність і перспективи

- Нежиборець В.** Проблеми правового забезпечення
інноваційної діяльності в Україні 24

Інтелектуальна економіка

- Борко Ю.** Амортизаційна політика
нематеріальних активів та
фінансовий механізм її реалізації 31

До відома

- Про проведення Міжнародної
науково-практичної конференції “Защита
прав интеллектуальной собственности:
проблемы и пути решения” 40

Офіційно

Типовий договір між співавторами
об'єкта права інтелектуальної власності 41

Типовий договір про передачу працівником
роботодавцю майнових прав на об'єкти
права інтелектуальної власності,
створені ним при виконанні
службових обов'язків або за
окремим дорученням роботодавця 43

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

*Із січня 2003 року науково-практичний журнал **Інтелектуальний капітал** виходить один раз на два місяці. Передплату журналу ви зможете здійснити у будь-якому поштовому відділенні України.*

Сподіваємося, що наш журнал стане корисним помічником у вашій справі!

Вартість передплати на 2003 рік					
	Індекс	2 міс/грн	4 міс/грн	6 міс/грн	12 міс/грн
Фізичні особи	23594	4	8,10	11,95	23,40
Юридичні особи	23595	6	12,10	17,95	35,40

**З глибокою повагою
редакційна колегія**

ДО ПРОБЛЕМИ АВТОРСЬКИХ ПРАВ РЕЖИСЕРА- ПОСТАНОВНИКА ТЕАТРАЛЬНОЇ ВИСТАВИ

Леся Танюк,

голова Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності, голова Національної Спілки театральних діячів України

XX століття назвали століттям режисури. Якщо раніше цей фах не було виокремлено з театрального реєстру професій (Мольєр не лише писав комедії, а й сам їх ставив і грав у них як актор — при цьому був директором і антрепренером; аналогічний досвід маємо з батьком українського театру Марком Кропивницьким), то після появи Станіславського, Мейєрхольда, Курбаса, Вахтангова, Рейнгардта, Антуана, Отто Брама — цілого сузір'я майстрів постановки — стало зрозуміло, що натхненником і автором вистави є режисер. У Мейєрхольда на афіші так і було написано: “Опус №...”; автор п'єси не домінував, навіть якщо це був Гоголь чи Грибоєдов. А Леся Курбас переніс на театральний кін поему “Гайдамаки” Т.Г. Шевченка, і відомий рецензент тих років О. Верхотурський писав, що не знає, хто геніальніший у цій виставі — Курбас чи Шевченко...

Роль режисера як автора сценічного твору незмірно виросла в 60-х роках XX ст., проте в Радянському Союзі авторські відрахування від прокату вистави одержували всі — драматург, автор музики до вистави, сценограф — тільки не режисер. Пояснити це можна було хіба що страхом влади підтримати режисуру, зазвичай, опальну, — Олега Єфремова, Георгія Товстоногова, Анатолія Ефроса, Юрія Любимова з його вибухо-

небезпечною “Таганкою”. Режисери і балетмейстри йшли на таку обробку — оформляли себе авторами або співавторами **інсценізації чи лібрето** — і лише в такому разі одержували якісь-такі відрахування від вистав.

Між тим, саме від якості (оригінальності) постановки залежав прокат вистави, тобто “тираж”, що прямо стосувалося “потиражних”, якщо порівнювати з книговидаванням. Оригінально вирішена режисером вистава могла йти по кілька років на аншлагах, тоді як вистави режисерів, яких було у постановці непомітно, ледве витримували до кінця сезону. “Холстомір” у БДТ (Г. Товстоногов), “Юнона” і “Авось” у театрі Ленкому (М. Захаров) тощо були чисто режисерськими виставами, авторами яких були саме режисери. І не тому, що вони брали участь у написанні сценаріїв, а тому, що їхнім авторством була режисура. 1996 року автор цих рядків поставив у Москві в Центральному дитячому театрі (ЦДТ) “Казки Пушкіна” за власною інсценівкою, — і вистава йшла понад 25 років — переважно на аншлагах. Змінилося 3 генерації акторів, першовиконавців давно немає на світі, — а вистава розміняла третю тисячу показів. Звісно ж, режисер-постановник не одержував жодних відрахувань за режисуру — ані в СРСР, ані за кордоном, куди її

ЗАХИСТ ПРАВ

постійно вивозили на гастролі, на відміну від композитора та сценаріста. Проблематично це і для акторів; як виконавці вони теж мали б вважатися авторами чи співавторами певних сценічних епізодів або номерів, що має місце в цирку, мюзиклі тощо. Але авторські права на них так само не поширювалися. Звісно, таке слід вважати порушенням не лише авторських, а й елементарних людських прав. Сьогоднішні американські мюзикли на Бродвеї, поставлені за принципом добору найкращих акторів з усіх усюд, репетируються тривалий час, але потому їх регулярно грають щодня впродовж багатьох років ("Ісус Христос Супер-стар", "Волосся", "Кішки", "Нотр Дам де Парі"). Певна річ, авторів цих мюзиклів і виконавців захищено законом, і від тривалості експлуатації твору залежить їхній заробіток.

Комітет Верховної Ради України з питань культури і духовності та Національна Спілка театральних діячів України уже не перший рік змагаються за розширення авторських прав людей театру. Деякі зрушення є. Але проблеми продовжують накопичуватися.

До об'єктів авторського права у чинному Законі України "Про авторське право і суміжні права" (далі — Закон) зачислено драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки (див. п. 6 ч. 1 Ст. 8). Але водночас цю норму не закладено у Цивільному Кодексі України, який набирає чинності з 1.01.2004 року. Її аналог сформульовано таким чином: "драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори" (див. абзац 3 п. 1 ч. 1 Ст. 433). Тому передбачити, чи закріпиться у нашому законодавстві

такий об'єкт авторського права, як "постановка твору, створеного для сценічного показу", — поки що проблематично. Зрозуміло, що режисер-постановник знову, як це було у попередній редакції Закону, може "перекочувати" із суб'єктів авторського права до суб'єктів суміжних прав. Хіба що визначення "інші твори" (див. п. 4 ч. 1 Ст. 433) Цивільний Кодекс розтлумачить на користь авторства "постановки", хоча структура цієї частини Кодексу, як на мене, цьому не сприяє.

І все одно крига скресла, — театрального режисера-постановника сьогодні в українському законодавстві визнано автором. Саме тому варто розглянути дві важливі Статті Закону: Ст. 13 "Співавторство" та Ст. 15 "Майнові права авторів".

Наведу попервах норми Ст. 13:

"1. Співавторами є особи, спільною творчою працею яких створено твір, незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається із частин, кожна з яких має самостійне значення.

Відносини між співавторами визначаються угодою, укладеною між ними.

Право опублікування та іншого використання твору в цілому належить усім співавторам.

Якщо твір, створений у співавторстві, утворює одне нерозривне ціле, то жоден із співавторів не може без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору.

У разі порушення спільного авторського права кожен співавтор може доводити своє право в судовому порядку.

2. Якщо твір, створений у співавторстві, складається з частин, кожна з яких має самостійне значення, то кожен із співавторів має

право використовувати створену ним частину твору на власний розсуд, якщо інше не передбачено угодою між співавторами.

3. Співавторством є також авторське право на інтерв'ю. Співавторами інтерв'ю є особа, яка дала інтерв'ю, та особа, яка його взяла.

Опублікування запису інтерв'ю допускається лише за згодою особи, яка дала інтерв'ю.

ставки авторської винагороди та порядок їх застосування”.

На виконання абзацу 3 ч. 5 Ст. 15 Закону, Кабінет Міністрів України прийняв Постанову КМУ від 18.01.2003 р. № 72 “Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав”.

Наведу як витяг з цієї Постанови ч. 1 п. “А” додатку 1:

Вид твору	Ставка винагороди (роялті)
А. За публічне виконання творів літератури і мистецтва	
1. П'єса, у тому числі для дітей, у прозі	8
з них:	
автору п'єси	4
режисеру-постановнику	1
художнику-сценографу і художнику по костюмах	3
у віршах,	9
з них:	
автору п'єси	5
режисеру-постановнику	1
художнику-сценографу і художнику по костюмах	3

4. Винагорода за використання твору належить співавторам у рівних частинах, якщо в угоді між ними не передбачається інше”.

Норми цієї Статті, виділені курсивом, не мають аналога у відповідній Статті ЦК (Ст. 436 “Співавторство”) і тому, треба розуміти, залишається без редакційних змін.

Тепер погляньмо на Статтю 15:

“Розмір і порядок виплати авторської винагороди за створення і використання твору встановлюються в авторському договорі або у договорах, що укладаються за дорученням суб'єктів авторського права організаціями колективного управління з особами, які використовують твори.

Кабінетом Міністрів України можуть установлюватися мінімальні

Як бачимо, у цій частині Постанова суперечить п. 4 Ст. 13 Закону. Нонсенс, але так воно є, і навіть Мейєрхольдові чи Петіпа виплатили б сьогодні лише 1% від збору, тоді як, скажімо, художники — підлеглі режисерові — дістають 3%.

Зважаючи на те, що Закон має бути суттєво зміненим на досягнення відповідності його норм до Книги 4 “Право інтелектуальної власності” ЦК (а така робота вже ведеться фахівцями Мін'юсту, МОН та залученими до цього процесу незалежними експертами), безсумнівно, доведеться доопрацювати і Постанову КМУ № 72. Розглядаючи цей процес як аналіз майбутньої долі майнових прав та особистих немайнових прав інтелектуальної

ЗАХИСТ ПРАВ

власності театральних режисерів-постановників, треба спочатку з'ясувати: до суб'єктів **авторського** права чи до суб'єктів **суміжних** прав має належати представник цієї унікальної професії.

На тепер існує точка зору, опозиційна тій, яку захищає Комітет Верховної Ради України з питань культури і духовності. Викладу її коротко.

Те, що у світовій практиці ні театрального режисера-постановника, ні диригента не зачислено до суб'єктів авторського права, не є випадковістю, оскільки результат їхньої мистецько-інтелектуальної діяльності не може бути формалізовано як *самостійний твір, бо він є здійсненням, інтерпретацією творів, створених, відповідно, сценаристами, композиторами*. Радше випадковістю можна вважати те, що до суб'єктів авторського права потрапив режисер-постановник аудіовізуального твору. І сталося це, слід гадати, тому, що питома вага режисера-постановника у створенні кіно як найпопулярнішого з видів мистецтва у ХХ сторіччі стала очевидною значно раніше, аніж виник інститут "суміжного права". (Нагадаю, що першим міжнародним актом щодо суміжних прав є Римська конвенція 1961 р.). А позаяк саме у кінематографі, а не в театрі, було спрямовано значні фінансові інвестиції, кіностудії і законодавство, яке мало їх забезпечувати, розвивалися інтенсивніше. Як приклад: ми маємо Закон України "Про кінематографію", а Закону "Про театральну справу" немає ні у нас, ні деінде.

Проте, на мою думку, суть не в цьому — не в змаганні театру й кіно між собою, і не в тому — хто першим сказав "а". Суть у нерозумінні природи театру, первинності дії в те-

атрі — а не **слова** як такого. Просто театральна режисерська версія менше піддається отій "формалізації" — і для виявлення цього потрібні зусилля. Тому в деяких європейських країнах цю проблему розв'язано, а ми дотепер пасемо задніх.

Опоненти доводять театральним режисерам, що за природою своєї професійно-мистецької діяльності режисери-постановники кіно і театру втілюють, кожен по-своєму, за прямою аналогією з акторами і музикантами, власне уявлення тих чи інших творів, які (як і інші "суміжники") вони без дозволу авторів цих творів **не мають права** переробляти, що зайвий раз вказує на природу їхнього права.

Тут і хибує логіка. Зрештою, "яке у нас тисячоліття надворі"? Подивіться вистави Єжи Гротовського бодай у касетних записках або роботи Андрія Жолдака — і поміркуйте про місце драматургічного тексту в них. І про роль режисера.

Феномен нової режисури — образне **перетворення** світу, в тому числі усталено мистецького (тобто і драматургії), це владне вторгнення у ті ділянки мистецтва, на які ще вчора було накладено табу.

Ми у нашому законодавстві повинні враховувати саме ці реалії.

Помалу-малу суспільство починає це усвідомлювати.

У практиці останніх десятиліть, дотичній до розвитку мистецького процесу, роль суб'єктів "суміжних прав" неабияк зросла, подеколи переважаючи роль авторів: звернімо, наприклад, увагу на сьогоднішню роль акторів у кіно, співаків і рекордингових компаній у музиці, організацій телерадіомовлення у сповіщенні... Не випадково у Ст. 421 ЦК "виконавця"¹ на рівні з "автором"

¹ Поняття "виконавець" може розглядатися як узагальнювальний термін, що охоплює не тільки "акторів", "артистів", "диригентів", але й "режисерів", у т.ч. "режисерів-постановників".

визнано “творцем об’єкта інтелектуальної власності”.

Національне законодавство реагує на ці суспільні процеси. В окремих країнах, окрім трьох традиційних суб’єктів суміжних прав, а саме: “виконавець”, “виробник фонограм”, “організація мовлення”, з’явилися й інші. Не стала у цьому процесі винятком і Україна: наш “виробник відеограм” не має аналогів у світі. Я переконаний, що формалізація “відеограм” як окремого об’єкта суміжних прав є вагомим внес-

ком у подальший розвиток права інтелектуальної власності, оскільки аж ніяк не усі відзняті рухомі зображення можна вважати “аудіовізуальним твором”.

Аналогічні труднощі є і в театрі, бо зовсім не кожна постановка є авторським (режисерським) витвором. Але тут ми вже торкаємось іншої проблеми — масштабу таланту.

Та попри все — попереду ще один, головний крок: визнати за режисерами театрів не “суміжні”, а повноцінні **авторські права**. ♦

ПРАВОВІ КОПІЗІЇ

Назва Закону	Закон України про охорону прав на знаки для товарів і послуг	
Джерело інформації	(Відомості Верховної Ради (ВВР), 1994, №7, Ст.36) в ред. від 21.12.2000)	
Стаття та її назва	Стаття 16. Права, що випливають із свідоцтва	Стаття 20. Порухення прав власника свідоцтва
Зміст статті	... 2. ... Використанням знака визнається застосування його на товарах і при наданні послуг, для яких його зареєстровано, на упаковці товарів...	... 2. ... Власник свідоцтва може також вимагати усунення з товару, його упаковки незаконно використаного знака або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати, ...

Коментар

У зазначеному Законі (п. 2. Статті 16) прямо не визнається порушенням використання позначення, схожого настільки, що його можна сплутати, із зареєстрованим знаком.

Видання Всесвітньої організації інтелектуальної власності [Основи інтелектуальної власності. К.: Юридичне видавництво “Ін Юре”, 1999, — 578 с.] на стор. 192 дає таке посилання: “9.154. ...Крім того, оскільки споживачі повинні бути захищені від змішування, охорона поширюється, як правило, на використання подібних товарних знаків на однорідні товари, якщо таке використання здатне викликати змішування у споживача”.

Тому, можливо, є сенс п. 2 Статті 16 викласти у такій редакції: “**Використанням знака визнається застосування його або позначення, які є тотожними або схожими настільки, що їх можна сплутати, на товарах і при наданні послуг, для яких знак зареєстровано, на упаковці товарів...**” і далі за текстом.

СТИМУЛЮВАННЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ШЛЯХИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Олександр Пічкур,

голова Комісії з питань інтелектуальної власності та трансферу технологій Українського Національного Комітету Міжнародної Торгової Палати

У майбутньому країна, яка контролює знання й уміло їх використовує, одержить у своє розпорядження міцний інструмент влади та впливу і може претендувати на роль лідера цивілізації.

Евлін Товлер,
американський футуролог
і економіст

Проголошення державної самостійності України, визнання чинності на її терені міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності, входження нашої держави у міжнародний трансфер технологій — все це сприяло створенню національної патентної системи України, розробці і прийняттю великої кількості нормативно-правових актів щодо захисту результатів наукової діяльності, винаходів, корисних моделей, промислових зразків, селекційних досягнень, об'єктів авторського права і суміжних прав тощо. На початку 90-их років в Україні вперше введено приватне патентне право, але закони у цій сфері лише продекларували перетворення об'єктів ін-

телектуальної власності на товар, який має споживчу вартість і суспільну потребу, можливість передачі прав на ці об'єкти за ліцензійними договорами, але не запропонували дієвого механізму реалізації права інтелектуальної власності на відплатній договірній основі та чітких правил договірних відносин у цій сфері, що робить встановленими норми стосовно використання об'єктів права інтелектуальної власності фактично "непрацездатними".

Власники охоронних документів України на об'єкти промислової власності, відповідно до спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності — юридичні та фізичні особи, як з України, так і з інших держав, а також особи без громадянства, мають рівні права.

Олександр Крижанівський,
патентний повірений України

Заходи щодо забезпечення захисту прав

Практичні заходи щодо охорони прав на об'єкти права інтелектуальної власності, які стосуються удосконалення національного законодавства у різних галузях права: патентного, авторського, цивільного, кримінального, адміністративного та господарського, визначено Указом Президента України від 27.04.2001 р. за № 285.

Ключова проблема у сфері інтелектуальної власності, що її має розв'язати держава, — стимулювання творця об'єктів права інтелектуальної власності (далі — ОПІВ) та власника прав на ці об'єкти, який може забезпечити їх ефективне використання.

Це зумовлено тим, що головним інтересом держави є отримання максимальних податкових надходжень до бюджету від використання ОПІВ, а також створення та затвердження дієвих норм для стимулювання нових, конкурентоспроможніших товарів і технологій, при застосуванні та виробництві яких використовують зазначені об'єкти.

На світовому ринку інтелектуальної власності чітко проглядається тенденція до максимального збільшення частки патентних прав, які належать роботодавцям — юридичним особам. Це пояснюється тим, що ефективне використання ОПІВ пов'язано із значними капіталовкладеннями інвестора, а тому вони мають стратегічний характер. Таким інвестором, як правило, виступає виробник, на інформаційній, науковій та виробничій базах якого розробляється і виготовляється товарна продукція, що містить у своєму складі ОПІВ.

З використанням інвестицій нові ОПІВ створюються спеціалістами, які працюють у виробника за наймом (на підставі трудового договору або контракту) — на постійній основі або за трудовою угодою — за сумісництвом, або за строковим договором з фізичною особою, або, що трапляється значно рідше, — за контрактом з фізичною особою-суб'єктом підприємницької діяльності.

Ринкова економіка по-цивілізованому — економіка контрактів і договорів між рівноправними партнерами (контрагентами), надто у сфері інтелектуальної власності. Це визнано Конвенцією, за якою засновано Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ). В основу Конвенції, чинність якої визнала і Україна, покладено ідею широкого співробітництва та взаємодопомоги при збереженні незалежності національних систем охорони інтелектуальної власності на терені їхніх держав. Орієнтація на ринкові принципи взаємовідносин, розмаїття форм власності, зближення з економікою промислово розвинених (насамперед європейських) країн має базуватися на ідеології, викликаній, у першу чергу, зміною правових аспектів щодо об'єктів творчої діяльності, які охороняються патентними законами та законодавством у сфері охорони авторських і селекційних прав. Суть сучасної інноваційної політики як держави, так і будь-якої юридичної структури має полягати в тому, щоб державні формування надавали допомогу не підрозділам установ на виконання наукових та виробничих планів, а фінансували одержання обґрунтованих економічних результатів, конкретних прибутків, виробни-

ЗАХИСТ ПРАВ

цтво корисної для держави і суспільства конкурентоздатної продукції. Завдяки такій політиці щодо інтелектуальної власності винахід або селекційне досягнення вже не будуть “стихийно очікуваним” і “вільно обіговим” феноменом випадкового характеру, а заздалегідь програмуватимуться у державному або приватному секторах економіки.

Політика держави на етапі розвитку ринкових відносин повинна сприяти використанню власних новацій, розвитку національного інтелектуального потенціалу, використанню перспективних закордонних технологій за ліцензіями, створенню передумов для входження України у міжнародний трансфер технологій, а не затоварюванню сегментів її внутрішнього ринку дешевими іноземними товарами ширвжитку.

Автор винаходу, корисної моделі, промислового зразка, об'єкта авторського права, ноу-хау та інших аналогічних ОПІВ — ключова особа в їх створенні. Це визначено у Статтях 41 та 54 Конституції України. Добре відомо, що свої майнові і немайнові права та інтереси автори, наймані за договором (контрактом) працівники, не можуть повноцінно захистити від протиправного використання роботодавцем під час трудових відносин з ним через загрозу звільнення. Реальний, але малоефективний захист своїх прав автор ОПІВ розпочинає лише після того, як між ним і роботодавцем припиняються трудові відносини. Але це відбувається як за рахунок втрати матеріальних вигод виробника, автора і держави, так і за рахунок болючих та незворотних моральних втрат для амбітного творця:

- виробник втрачає висококвалі-

фікованого спеціаліста — носія прогресивних ідей;

- спеціаліст втрачає доступ до інформаційної, виробничо-технологічної та наукової бази виробника;
- держава, суспільство від порушення гармонії інтересів спеціаліста і роботодавця втрачають перспективу динамічного економічного розвитку та конкурентоспроможності технічного чи технологічного напрямку або, ймовірно, і цілої галузі.

Небажаному конфлікту інтересів найманого працівника і роботодавця можна запобігти лише в тому разі, якщо сторони, котрі перебувають у трудових або договірних відносинах, чітко і недвозначно визначають свої майбутні майнові і немайнові права та інтереси, гарантії, зобов'язання, а також відповідальність у спеціальних договорах, що мають обов'язково укладатися:

- до створення ОПІВ у порядку виконання службового завдання або доручення роботодавця;
- до початку використання ОПІВ;
- до початку набуття прав на ОПІВ;
- до початку реалізації майнових прав на ОПІВ.

Майнові і немайнові права творців інтелектуальної власності повсякчас були предметом корпоративного інтересу керівників підприємства-виробника. На етапі отримання правової охорони, зазвичай, безпідставно, але з доброї згоди (“за традицією”) дійсних авторів, керівники різних рангів вводяться до складу заявлених авторів ОПІВ.

Для цього є об'єктивні причини: майбутні матеріальні вигоди дійсних авторів, які працюють за наймом, —

виплата авторської винагороди та/або виплата за використання ОПІВ за ліцензійним договором, якщо найманий працівник — патентовласник, прямо залежать від рішень перших осіб підприємства або інвестора. Винагорода за сприяння впровадженню ОПІВ майже не виплачується — зайвий клопіт. За умов існування приватного патентного права виплати винагороди за сприяння впровадженню ОПІВ практично немає, або можливість її одержання невідома широкому загалу.

У колишньому СРСР керівники підприємств, організацій та наукових, конструкторських і проектних установ давали (або не давали) згоду на співавторство, керуючись здебільшого чинниками суб'єктивного характеру — власним розумінням етичних та моральних цінностей, зрідка острахом за порушення партійних принципів і дисципліни.

Одним з дієвих документів, що впливає на відносини сторін, котрі перебувають у трудових або договірних відносинах, є колективний договір, який затверджується рішенням загальних зборів трудового колективу підприємства, організації чи установи.

Але найдієвішим документом все-таки слід вважати цивільно-правовий договір між роботодавцем і фізичною особою, передбачений спеціальними законами, незалежно від того, в яких правових відносинах працівник (спеціаліст) перебуває стосовно роботодавця.

Непрямою наслідком фіктивного співавторства щодо ОПІВ з боку роботодавця, а також ігнорування адекватних матеріальних та інших майнових прав автора ОПІВ,

сьогодні сприяє нечіткість та необов'язковість, тобто декларативність норм у законодавчих актах та підзаконних нормативних документах стосовно таких дій:

- укладення договору між співавторами ОПІВ, який передбачає розподіл пайової творчої участі кожного співавтора у створенні ОПІВ і, залежно від творчого вкладу у створення цього об'єкта, прав на частку винагороди (у вигляді ліцензійних платежів — паушальних або роялті), визначає особу, якій надається право зберігати охоронний документ на нього, порядок вчинення дій стосовно ОПІВ та охоронного документа на нього (зразковий договір див. у Додатку 1 на стор. 41);
- укладення договору, передбаченого спеціальним патентним законодавством, про передачу працівником роботодавцю майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені ним при виконанні службових обов'язків або окремого доручення роботодавця, який, зокрема, визначає порядок виплати винагороди за використання ОПІВ (у т.ч. при передачі виключних прав іншим об'єктам господарської діяльності) із зазначенням її видів та розміру, особливих умов виплати, що, зрозуміло, є найістотнішими нормами цього договору. З відпрацюванням та узгодженням (на вибір роботодавця і автора ОПІВ) — обов'язкових умов стосовно виплати авторам ОПІВ винагороди чи отримання роботодавцем права подання заявки на ОПІВ на своє ім'я протягом чотирьох місяців з дати опові-

ЗАХИСТ ПРАВ

щення працівником про створення ОПІВ з обумовленням гарантій щодо підтримання чинності правової охорони ОПІВ — шляхом внесення змін до наказу Мінстату України від 24.03.95 р. за № 79 (зразковий (типовий) договір між працівником і роботодавцем див. у Додатку 2 на стор. 43);

- проведення попередньої реєстрації заявок про створення різних ОПІВ, що подаються найманими за договором (контрактом) працівниками або фізичними особами, які уклали строкові трудові угоди з роботодавцем, або фізичною особою — суб'єктом підприємницької діяльності як виконавцем певних робіт із замовником — юридичною особою, та інших документів, що супроводжують діловодство про використання, оцінку і оприбуткування ОПІВ як нематеріальних активів, що також потребує внесення змін до наказу Мінстату України від 24.03.95 р. за № 79;
- проведення реєстрації та обліку договорів про передачу (придбання) виняткових прав на ОПІВ (зразковий договір див. у Додатку в наступному номері), що потребує внесення змін до наказів Міністерства статистики України від 24.03.95 р. за № 79, від 06.07.95 р. за № 168, Державного комітету статистики від 09.07.96 р. за № 207, від 14.07.98 р. за № 252, наказів Міністерства фінансів України від 11.08.1994 р. за № 69, від 30.10.1998 р. за № 90, Державного казначейства України від 17.07.2000 р. за № 64;
- відсутність дієвих заходів щодо

матеріального і морального стимулювання авторів ОПІВ у колективних договорах.

Проблема ефективного використання як ОПІВ, так і майнових прав на них, які належать державі, завжди була актуальною. Майновими правами на ОПІВ на правах повного господарського відання володіють, користуються і розпоряджаються підприємства, державні установи та організації, акціонерні товариства, більша частина акцій яких належить державі. Майновими правами на ОПІВ на правах оперативного управління користуються і розпоряджаються підприємства, казенні (державні) установи, організації.

Саме про законодавчі зміни у визначенні права державної власності на об'єкти права інтелектуальної власності, які створено за рахунок коштів державного бюджету, порядку їх використання та виплати винагороди суб'єктам майнових і немайнових прав на ці об'єкти йдеться у проекті Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про власність", опрацьованого структурними підрозділами Кабінету Міністрів України і поданого на розгляд до Верховної Ради України.

Проблеми, пов'язані з оцінкою та оприбуткуванням ОПІВ

Нехтування цивілізованим розвитком договірних відносин у сфері передачі майнових прав на новачі, а також оптимізацією розміру ліцензійних платежів, визначенням фактичної вартості нематеріальних активів (ОПІВ), своєчасним визначенням кон'юнктурної ситуації стосовно аналогічних об'єктів на ринку інтелектуальної власності та науко-

Назви окремих документів первинного обліку, використання та реєстрації використання ОПІВ, які необхідно розробити і затвердити, або до яких необхідно внести зміни

Таблиця 1

Оформлення та реєстрація заявок на ОПІВ

Умовне позначення	Назва документа
ОПІВ-0	Заявка про створення (набуття прав на) ОПІВ підприємством (з метою постановки на державний облік і здійснення державою захисту прав на цей об'єкт) (типова форма)
ОПІВ-1	Журнал реєстрації заявок на ОПІВ (типова форма)
ОПІВ-2	Журнал реєстрації заявок на ОПІВ, які подано до патентних відомств іноземних держав (типова форма)

Акти про використання ОПІВ

Умовне позначення	Назва документа
ОПІВ-3	Акт про використання ОПІВ (типова форма)

Реєстрація використання ОПІВ

Умовне позначення	Назва документа
ОПІВ-4	Журнал реєстрації використаних ОПІВ, що охороняються патентами/свідоцтвами (типова форма)

ємної продукції призводить до втрати прав на них, створює перепони для їх ефективного просування на ринку і практичного застосування. Хибна сегментація ринку об'єктів права інтелектуальної власності, неправильне визначення патентно-кон'юнктурної ситуації щодо зазначених об'єктів спричиняє неефективне регулювання правової, соціально-економічної, екологічної та технологічної політики у сфері науки і виробництва.

Неможливо створювати і виробляти конкурентоспроможну продукцію без знання її патентно-правового статусу, аналізу діяльності провідних наукових, виробничих та комерційних структур стосовно досліджува-

ного об'єкта, а також патентно-кон'юнктурної ситуації, що склалася на ринку щодо нього. Без кваліфікованого проведення патентно-кон'юнктурних досліджень неможливо визначити фактичну вартість продукції, суспільну потребу в ній, можливість її пристосування до вимог ринку і конкретних споживачів, забезпечити її реалізацію тощо.

Одним з питань бухгалтерського обліку об'єктів права інтелектуальної власності є питання правильного їх відображення в документації з обліку. Надходження та оприбуткування будь-якого нематеріального активу (далі НМА) на підприємстві слід підтвердити відповідними первинними документами, у яких по-

ЗАХИСТ ПРАВ

трібно вказати докладну характеристику об'єкта, його первісну вартість, встановлений термін корисного використання, норму зносу (амортизації), підрозділ, якому надано дозвіл (ліцензію) на використання об'єкта, і визначити посадових осіб, котрі прийняли об'єкт для використання, з додатком документів, у яких наведено опис самого об'єкта та порядок його застосування.

При використанні та обліку різних джерел інформації у складі НМА слід враховувати вимоги Постанови Кабінету Міністрів України від 27 листопада 1998 р. за № 1893 “Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави”.

Після одержання НМА необхідно завести на нього інвентарну картку, яка містить наведені вище дані. Інформація в інвентарній картці має бути підтвердженою копіями специфічних документів, які, власне, і визначають існування об'єкта обліку в дійсності (патент, свідоцтво, відповідний договір тощо).

НМА — складний продукт, який неможливо розглядати лише з бухгалтерських або навіть економічних позицій, за ними стоять певні носії технологій, які можуть або забезпечити добробут будь-якої особи, або в результаті непродуманих дій призвести до її краху.

Для визначення правових аспектів щодо ОПІВ під час їх постановки на облік та експертної оцінки необхідно здійснити такі роботи:

- провести інвентаризацію та ідентифікацію ОПІВ, яка полягає у

перевірці наявності договорів на їхнє створення, а також на передачу майнових прав на них, проаналізувати цей об'єкт, тобто встановити відповідність об'єкта, що аналізується, формулі і/або опису ОПІВ згідно з охоронним документом на нього, термін його морального і фізичного старіння, амортизації та зносу, факти його використання у виробничій або комерційній діяльності;

- проаналізувати чинність охоронних документів на ОПІВ, що передбачає встановлення статусу, виду та режимності охоронних документів, терміну їхньої дії, терміну (своєчасності) сплати мита та зборів за підтримку їхньої чинності, території, на яку поширюються права на них, визначення патентної чистоти і технологічного рівня цих об'єктів (відповідно до вимог ДСТУ 3575—97 “Патентні дослідження” та ДСТУ 3574—97 “Патентний формуляр”);
- проаналізувати документи, які засвідчують право на використання ОПІВ, що полягає у визначенні правонаступництва організації на подані заявки та видані охоронні документи на ці об'єкти, у перевірці правильності укладення договорів про набуття або про часткову чи повну передачу прав на них, наявності та встановлення виду укладених договорів, правильності їх укладення, наявності відповідних рішень, нормативних і законодавчих актів, що спростовують чинність прав на ОПІВ;
- провести експертизу (у разі необхідності) договорів про переда-

- чу прав на ОПІВ, засновницьких документів, до яких долучено як частку статутного фонду НМА у вигляді прав на ці об'єкти тощо;
- проаналізувати документи бухгалтерської звітності, що полягає у перевірці правильності обліку нематеріальних активів у вигляді прав на зазначені об'єкти та звітності щодо них, здійснення витрат, пов'язаних із забезпеченням правової охорони ОПІВ, перерахуванням коштів за їх використання тощо;
  - проаналізувати фактичну вартість (ціну) ОПІВ, що передбачає встановлення порядку та методик її розрахунків і нормативних документів, використаних під час здійснення оцінки цієї вартості, порівняння фактичної вартості ОПІВ з ціною аналогічної продукції, що склалася на ринку, перевірку достовірності оцінки частини або всіх майнових прав;
  - проаналізувати виконання умов договорів на передачу майнових прав на ОПІВ;
  - визначити, у разі необхідності, правильність встановлення адміністративних, цивільних і кримінальних порушень щодо прав на ОПІВ, порядок подання позовів, розгляду справ про порушення права інтелектуальної власності, застосування санкцій до порушників прав на ці об'єкти.

Згідно із законодавством України, право власності на будь-який ОПІВ документується договором між замовником і виконавцем (між робітником і роботодавцем); патентами на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин; сві-

доцтвами на знаки для товарів і послуг, на твори науки, літератури і мистецтва, у тому числі на програмний продукт та інформаційну базу даних, науково-технічну інформацію; ліцензійним договором на часткову або повну передачу прав на ОПІВ; часткою статутного фонду у вигляді ОПІВ певної юридичної особи; Статтею "Нематеріальні активи" балансу юридичної особи тощо.

Критеріями вартісної оцінки ОПІВ можуть бути: витрати на створення об'єкта, ціна придбання, балансова вартість, прибутковість, економічний ефект, ціна аналога, ринкова оцінка, капіталізація прибутку.

На підставі задокументованої правочинності ОПІВ, встановлення суб'єктів права, а також визначення критеріїв оцінки з урахуванням негайного чи відкладеного попиту здійснюється вибір підходу і методів до проведення розрахунків вартості та обґрунтування справедливої ціни ОПІВ для здійснення тієї чи іншої операції його комерційного або господарського використання.

Дослідженнями виявлено три підходи до вартісної оцінки ОПІВ, використання яких залежить як від характеру та призначення об'єкта, так і від виду операцій його обігу, а саме: затратний (складається з п'яти методів — фактичних затрат, кошторису, вартості заміщення, відновлювальної власності, коефіцієнтів); ринковий (представлений трьома методами — порівняльних продажів, ринку інтелектуальної власності, експертних оцінок); доходний (фінансовий), який базується на шести методах — комерційної значущості, прибутку, економічного ефекту, капіталізації доходу, дисконтування, роялті.

ЗАХИСТ ПРАВ

Сам по собі охоронний документ на ОПІВ може принести великий прибуток, але не гарантує його. Усе залежить від кваліфіковано вибудованої програми ліцензійного маркетингу, в якій міститься популяризація новації, тобто ефективна реклама нової продукції, визначення можливих шляхів її правового захисту, політики взаємовідносин із зацікавленими у її використанні особами та конкурентами, пошук споживача (тобто визначення конкретного ринку збуту ОПІВ). Успішне розв'язання цих проблем забезпечить збалансованість патентно-ліцензійних операцій і об'єктивність кон'юнктурних досліджень (тобто оцінки ринкової ситуації щодо нової продукції), виконаних фахівцями.

Для поліпшення структурного фінансового стану вітчизняних наукових і виробничих структур є багато шляхів. Один з них — зменшення невиправданих затрат на придбання за кордоном великої кількості отрутохімікатів, продуктів харчування, медичних та ветеринарних препаратів, сільськогосподарського насіння, машин, обладнання і матеріалів, виробництво яких не лише можливо, а й конче потрібно налагодити в Україні. Навіть якщо ці виробництва потребуватимуть закупівлі ліцензій та деяких комплектувальних деталей, видатки будуть значно меншими, а вигода відчутнішою. Це шлях до стимулювання власної економіки, гарантія забезпеченості робочими місцями громадян України. Переорієнтація частини цих коштів на розробку конкурентоздатної альтернативної наукової продукції, нормативне узаконення договірних відплатних відносин між творчими осо-

бами та керівниками наукових і виробничих структур, запровадження обов'язкових ліцензійних відшкодувань науковцям за використання їхніх знань, досвіду і прав на ОПІВ, визначених законодавством, сприятиме пріоритетності творчої діяльності, дасть змогу визначити справжнє місце творчої інтелігенції у суспільному виробництві. Необхідно також запровадити у відносинах між науковими і виробничими структурами механізм опціонних угод для випробування наукових здобутків, особливо за межами України, лізингових і рентингових договорів (для наукових структур, що фінансуються за рахунок державного бюджету, на пільгових умовах) на використання технічних, лабораторних та контрольно-вимірювальних приладів. Таким є цивілізований шлях побудови ринкових відносин у сфері інтелектуальної власності. Іншого не існує.

В іноземних фірмах, які активно використовують ідеї маркетингу і здійснюють патентно-кон'юнктурні дослідження, закупівля ліцензій на сучасні технології, дійовий захист власних розробок є підґрунтям стратегії і тактики виходу на ринок, наукових пріоритетів та перспектив. Сучасна фірма мусить налагоджувати свою діяльність, орієнтуючись передусім на запити споживачів, а не на виробництво продукції з використанням наявних виробничих програм і можливостей морально застарілого власного обладнання. За ринкових відносин головною умовою виживання будь-якої господарської структури є підтримання попиту на продукцію або, інакше кажучи, її конкурентоздатності. Для

становлення цих відносин має стати законом така політика: створювати тільки те, що безумовно буде куплено, а не намагатися нав'язати споживачу те, що вдалося виготовити без врахування його споживчих смаків і потреб. На жаль, не всі адміністративно-господарчі структури дотримуються цього принципу.

Досвід Японії, Німеччини, Південної Кореї та деяких інших країн свідчить про економічну доцільність придбання ліцензій на новітні технології і перспективні новації. Це, по-перше, потребує від ліцензіара (особи, що надає ліцензію) дотримання взятих на себе зобов'язань, аби мати шанси одержати кошти за використання новації; по-друге, гарантує ліцензіату (особі, котра купує ліцензію) поставку необхідних йому технологій та компонентів, які дадуть можливість одержати продукцію за ліцензією і здійснити умови ліцензійного договору. По-третє, витрати на придбання технологій за ліцензіями значно нижчі від витрат на придбання товарної продукції. До того ж, вони стимулюють творчу думку власних новаторів, сприяють розвитку власного ринку, власного виробництва, власного інтелектуального потенціалу, обумовлюють реорганізацію власних виробничих структур для виробництва конкурентоздатної продукції і для науково-технологічного прогресу в галузях господарства, які втілюють прогресивні світові новації, скорочують технологічне відставання з мінімальним ризиком і порівняно низькими затратами, передбачають використання національного капіталу і робочої сили, сприяють виходу товарної продукції на зовнішній ри-

нок. Окрім того, імпорт ліцензій зменшує небезпеку проникнення іноземного капіталу в економіку країни, яке неминуче викликає економічну залежність від цього капіталу. Експорт ліцензій дає змогу запроваджувати технології та їхні об'єкти на тих ринках, на які неможливо вийти товарній продукції.

Вихід наукомісткої продукції на внутрішній і зовнішній ринки та успішний її збут залежать безпосередньо від наявності і професіональності функціонування в структурах з будь-якою формою власності фахових підрозділів з питань інтелектуальної власності і трансферу технологій, які здатні кваліфіковано визначати технологічний рівень продукції, забезпечувати її правовий захист, розробляти заходи щодо успішної її реалізації. ♦

СИСТЕМА ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ

Максим Мельников,
*молодший науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності*

Однією з важливих умов успішного розвитку науки, літератури і мистецтва є не тільки визнання за авторами творів та особами, які їх правомірно використовують, певних суб'єктивних цивільних прав, але і надання їм надійного правового захисту [1].

У відповідності до Цивільного процесуального кодексу України, поняття захисту авторського і суміжних прав охоплює сукупність заходів, спрямованих на відновлення або визнання авторського і суміжних прав та захист інтересів їхніх власників у зв'язку з порушенням або оспорюванням [2]. Предметом захисту є не лише авторське і суміжні права, але й законні інтереси окремих фізичних, юридичних осіб та держави. В основу будь-якого авторського права покладено той або інший інтерес, для задоволення якого воно і надається правомочній особі.

Порушником авторського і суміжних прав, згідно із Законом України "Про авторське право і суміжні права" (далі — Закон), є будь-яка особа, котра вчиняє дії, які порушують особисті немайнові та майнові права суб'єктів авторського права і суміжних прав.

Порушником може стати будь-який учасник цих правовідносин, у тому числі сам творець, який ігно-

рує права і законні інтереси інших осіб, співавторів або не виконує умов авторського договору. Але найчастіше порушниками авторського і суміжних прав є особи, котрі незаконно використовують об'єкти авторського права і суміжних прав. Подібні дії вважаються "піратством".

Особливістю системи цивільно-правового захисту прав є те, що вона певною мірою має штрафний (каральний) характер [3]. Так, у Законі законодавець наділяє органи судової влади широким колом повноважень. Важливою умовою ефективності Закону є застосування цих повноважень у повному обсязі.

Розмір компенсації, який суд може встановити, досить солідний, що має змусити задуматися піратів. Щоправда, необхідно зазначити і те, що жодний суд максимальної компенсації поки що не присуджував. Проте наведене не дає підстав сумніватися в штрафному характері компенсації, встановленої нормою Закону [3].

Стосовно адміністративної та кримінальної відповідальності, то законодавство України, як і багатьох країн світу, вкупі з цивільно-правовим захистом авторського і суміжних прав встановлює також інші види відповідальності. Адміністративні та кримінально-правові заходи у боротьбі з правопорушеннями в цій галу-

зі не є основними, але іноді вони виявляються більш дієвими засобами впливу на порушників. Перевага застосування деяких адміністративних санкцій полягає у простоті та оперативності їх реалізації.

Слабка ефективність адміністративних та кримінально-правових заходів боротьби з піратством значною мірою обумовлюється ще й тим, що відповідна правова база, нещодавно оновлена, далека від ідеалу. Водночас боротьба з цими правопорушеннями і злочинами має вестися не менш нещадно, ніж з фактами крадіжок, шахрайства, іншими злочинами.

Треба розуміти, що пірати своєю діяльністю не створюють нових творів, а користуються результатами творчої діяльності іншої людини, при цьому умисно ухиляючись від виплати відповідної авторської винагороди.

Суттєвою ознакою піратства є несанкціоновані дії, здійснювані з метою отримання комерційної вигоди. Піратство, в нашому розумінні, це процес копіювання твору, тиражування, продаж або розповсюдження незаконно репродукованих копій.

Піратство несе в собі загрозу інтересам усіх суб'єктів, передбачених системою авторського права. До цієї системи належать: автор і виконавець; видавці та продюсери; розповсюджувачі; споживачі; органи державної влади.

Стосовно держави. Доходи піратів, зрозуміло, не оподатковуються. Водночас, розміри субсидій уряду на потреби мистецтва визначаються, зокрема, на підставі того внеску, який надходить до бюджету у вигляді податків від продажу та розповсюдження об'єктів, що охороняються авторським правом. Це є однією з основних причин зниження

розмірів державних субсидій легальним авторам творів [4].

Постає питання, як змусити піратів не порушувати закон. Вочевидь, слід прийняти відповідні законодавчі акти та посилити контроль за їх виконанням.

Законодавство України стосовно охорони авторського права і суміжних прав не є досконалим, його норми неадекватні рівню піратства, що призводить до ситуації, за якої органи влади не можуть належним чином протидіяти піратству.

Наведемо декілька прикладів. Дані Державної податкової адміністрації України свідчать, що в результаті вжитих 1999 р. заходів податковою службою виявлено 2227 правопорушень, у тому числі 243 факти незаконного ввезення, 480 — незаконного виготовлення і 1584 — реалізації контрафактної продукції.

За даними Державного департаменту інтелектуальної власності, 2000 р. було виявлено 9680 правопорушень, а за 7 місяців 2001 р. — ще 3800 правопорушень, пов'язаних з незаконним тиражуванням та розповсюдженням продукції, яка містить об'єкти інтелектуальної власності [5].

З проведеного аналізу офіційної інформації про стан справ в Україні стосовно правопорушень проти інтелектуальної власності напрашується висновок, що кількість злочинів не лише не зменшується, а й постійно зростає. Це і не дивно, тому що тіньова сфера інтелектуальної власності вельми прибуткова, а наявна система покарання за правопорушення слабка.

Як відомо, одним з важливих економічних і зовнішньополітичних пріоритетів України є інтеграція у світову економіку. Рішучим кроком у цьому напрямі має стати вступ

ЗАХИСТ ПРАВ

України до Світової організації торгівлі (СОТ).

Підписана під час Уругвайського раунду Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС) встановлює стандарти і принципи щодо забезпечення прав інтелектуальної власності, а також процедури і методи їхнього захисту. Угодою також передбачено створення механізму для консультацій між країнами-членами СОТ і контролю за дотриманням узгоджених правил з метою досягнення відповідності норм національного законодавства до міжнародних стандартів у сфері забезпечення прав інтелектуальної власності.

Відсутність або неефективність захисту прав інтелектуальної власності може, зокрема, захопити торгівлю фальсифікованими товарами або піратською продукцією і як наслідок завдати шкоди законним комерційним інтересам виробників, які є власниками таких прав [6].

Процес приєднання України до системи СОТ розпочався у листопаді 1993 року. Двосторонні переговори з країнами світу, які відбуваються тепер, свідчать про високі вимоги багатьох країн щодо приведення законодавства України у відповідність до Угоди ТРІПС ще до вступу України до СОТ [6].

Стосовно вимог до кримінальних процедур, то мова йде про те, що члени СОТ повинні забезпечити застосування кримінальних процедур і штрафів принаймні у разі порушення авторських прав у комерційних масштабах. У таких випадках засоби покарання мають включати ув'язнення та/або грошові штрафи, достатні для того, щоб служити засобом стримування, а також (у відповідних випадках) конфіскацію і знищення товарів, що порушують право [6].

Законодавство України в частині охорони авторського і суміжних прав відповідає вимогам Угоди, але це не означає, що ці вимоги відповідають ситуації, яка склалася в Україні щодо боротьби з піратством. Рівень піратства в Україні, за різними даними, становить від 85% до 95%. До того ж, як відомо, в жодній з країн-учасниць Угоди це лихо ще не знищено.

Стаття 27 Декларації ООН про права людини проголошує: "Кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що впливають з результатів наукових, літературних і художніх зусиль, автором яких вона є".

У Статті 41 Конституції України сказано: "Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності".

Стає зрозумілим, що об'єкти інтелектуальної власності визнаються власністю як на міжнародному рівні, так і законодавством України. Так, згідно із Законом України "Про власність" від 28.02.95 за № 75/95—ВР (Стаття 13 "Об'єкти права приватної власності", п. 2.): "Об'єктами права власності громадян є твори науки, літератури і мистецтва, відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, знаки для товарів і послуг та інші результати інтелектуальної праці".

Незрозуміло чому, якщо законодавство зачисляє об'єкти інтелектуальної власності, зокрема, об'єкти авторського права і суміжних прав, а також об'єкти промислової власності до права приватної власності, правопорушення в цій сфері кримінальне право зачисляє до злочинів проти виборчих, трудових, а також інших особистих прав та свобод лю-

дини і громадянина, а не до злочинів проти власності.

Права, про порушення яких йдеться у Статті 176 нового Кримінального Кодексу, розглядаються законодавством як майнові і як такі, що можуть передаватися автором юридичній особі, а це означає, що це вже будуть не особисті права.

Звернемося до досвіду країни, перед якою нещодавно ставилося питання щодо подолання високого рівня піратства. Кримінальний Кодекс Болгарії розглядає злочини у сфері інтелектуальної власності як злочини проти власності. Об'єктом злочину є суспільні відносини, відповідно до яких власність охороняється від її порушення третіми особами [7].

Закон чітко встановлює порядок захисту авторського права і суміжних прав у Статті 51: "Захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством."

На сьогодні право на відтворення і розповсюдження твору входить як складова до виключного права на використання твору і належить до майнових прав. Порушення таких прав авторів, як право на ім'я, право на оприлюднення, право на захист репутації автора, які належать до немайнових прав, кримінальним правом України як злочин не розглядаються.

Однак питання про кримінальну відповідальність за порушення немайнових прав авторів і виконавців розглядається деякими європейськими країнами. Наявність відповідних каральних санкцій має бути засобом стримування і запобігання зростанню кількості скоєних злочинів.

Так, Кримінальний Кодекс Республіки Словенія визначає як кри-

мінальні злочини, пов'язані з порушенням немайнових прав авторів у царині авторського права і суміжних прав.

У Ст. 158 Кримінального Кодексу Республіки Словенія "**Порушення авторських прав**" йдеться:

"Особа, яка під своїм прізвищем або під прізвищем іншої особи публікує, показує, виконує або передає матеріали, охоплені авторським правом іншої особи, або частину цих матеріалів, або яка допускає, щоб це відбувалося, має бути засуджена на термін до одного року.

Особа, яка без повноваження спотворює, псує або іншим чином порушує матеріали, охоплені авторськими правами, має бути засуджена до сплати штрафу або до тюремного ув'язнення на термін до шести місяців.

Кримінальне переслідування буде порушено за звинуваченням".

У Ст. 160 Кримінального Кодексу Республіки Словенія "**Порушення авторських прав виконавців**" йдеться:

"Особа, яка без повноваження виконавця, у разі, якщо таке повноваження вимагається законом, передає по радіо виконання або запис виконання, відтворює його, пропонує ввести до обігу або показує публічно і одержує в результаті такої діяльності значну фінансову вигоду, має бути засуджена до сплати штрафу або до тюремного ув'язнення на термін до шести місяців.

Кримінальне переслідування буде розпочато за звинуваченням" [7].

Висновки і рекомендації

Засоби стримування, які діють в Україні на тепер, не є адекватними ситуації, що склалася в ділянці захисту прав на об'єкти авторського і суміжних прав.

Судова влада не застосовує способів цивільно-правового захисту ав-

ЗАХИСТ ПРАВ

торського і суміжних прав у повному обсязі, бодай для створення прецедентів їхнього застосування, як це мала б зробити.

Законодавці мають змінити своє ставлення до злочинів у сфері авторського і суміжних прав і зачислити ці злочини до злочинів проти власності.

Слід змінити санкції за злочини в царині авторського і суміжних прав щодо збільшення терміну ув'язнення за їх скоєння.

Стосовно нового Кримінального Кодексу України, то, на нашу думку, відповідна стаття має бути викладеною у такій редакції:

Стаття 176. Порушення прав на об'єкти авторського права і суміжних прав

1. Незаконне використання об'єктів авторського права і/або суміжних прав (творів науки, літератури і мистецтва, виконань, фонограм, програм мовлення, комп'ютерних програм і баз даних), тобто використання без дозволу власника авторського права і/або суміжних прав, якщо ці дії завдали матеріальної шкоди у великому розмірі або здійснені з метою одержання комерційної вигоди у великому розмірі, —

караються штрафом від ста до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на термін до трьох років з конфіскацією всіх примірників творів, матеріальних носіїв і мате-

ріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, або здійснені з метою одержання доходу в особливо великому розмірі, —

караються штрафом від двохсот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на термін від трьох до шести років, або позбавленням волі на той самий термін з конфіскацією всіх примірників творів, матеріальних носіїв і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення.

Примітка. Матеріальна шкода вважається завданою у великому розмірі, якщо її розмір у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а завданою в особливо великому розмірі — якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Усі згадані заходи необхідні для того, аби домогтися зниження рівня піратства в Україні. ♦

Література:

1. А.П. Сергеев. *Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. Учебник. Издание второе, переработанное и дополненное.* — М.: ПБОЮЛ Гриженко Е.М., 2001. — 752 с.
2. *Цивільний Процесуальний Кодекс України, затверджений Законом від 18.07.1963 р. ВВР, 1963, № 30.*
3. Підпригора О.А. *Проблеми цивільно-правового захисту права інтелектуальної власності // Інтелектуальний капітал.* — 2002. — С. 4.

4. *Основи інтелектуальної власності*. — К.: Юридичне видавництво "Ін Юре", 1999. — С. 157.
5. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності: проблеми вступу до СОТ. Матеріали слухань у Комітеті з питань науки і освіти Верховної Ради України / Упорядник Г.О. Андрощук*. — К.: Парламентське видавництво, 2002. — 359 с.
6. *Українсько-Європейський консультативний центр з питань законодавства (UEPLAC). Посібник. З питань імплементації угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством*. — К.: Українсько-Європейський консультативний центр з питань законодавства, 1999. — 100 с.
7. *Авторське право і суміжні права. Європейський досвід: У 2 т. / За ред. А.С. Довгєрта*. — Книга 2: *Виступи, статті європейських спеціалістів / Уклад. В.С. Дроб'язко*. — К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2001. — С. 220.

ЦІКАВО ЗНАТИ

КИТАЙСЬКИЙ МЕТОД СИНТЕЗУ АЛМАЗІВ

Для синтезу штучних алмазів, згідно із сучасною технологією, необхідно застосувати дію тиску у 5 млн. атмосфер і температур, що сягають 1400 °С. Ученим з китайського науково-технологічного університету (USTC), що у м. Хефей провінції Анхуей, для тієї самої мети знадобилося лише 440 °С і 800 атмосфер.

Варто зазначити, що на тепер це рекордно малі значення температури і тиску, за яких можливо виробляти штучні алмази, а сам метод синтезу може виявитися значно дешевшим і ефективнішим від уже наявних. Розміри одержаних алмазів становлять близько 1,2 мм в поперечнику, що вже є цілком достатнім, аби використовувати їх у ювелірній справі і для створення абразивів.

Голова британської мережі дослідників у галузі алмазів пані Елісон Мейнвуд стосовно відповідної публікації в електронній версії журналу *Journal of the American Chemical Society* сказала: "Я переконана, що нова технологія буде вдосконалюватись, але маю сумнів, чи зможе вона досягти того рівня, за якого штучні алмази постануть реальною альтернативою природним".

Компанія "Де Бірс", яка є найбільшим у світі постачальником природних алмазів, навпаки, вітає такий науковий прогрес. Але при цьому вона наполягає на тому, щоб усі виробники штучних алмазів чітко і недвозначно сповіщали про їхнє походження — штучне чи природне.

За матеріалами журналу New Scientist

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Володимир Нежиборець,
*провідний науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності, кандидат економічних наук*

У Посланні Президента України до Верховної Ради України "Європейський вибір: концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002 — 2011 роки" утверджено принципи і механізми структурно-інноваційної моделі розвитку та формування базових засад соціально орієнтованого ринкового господарства.

Що ж до загального стану інноваційної діяльності в Україні, то статистичні дані свідчать про довготривалу тенденцію падіння рівня інноваційної активності в усіх без винятку галузях виробництва. Так, якщо 1994 р. 26 % промислових підприємств використовували інновації [1], то 2002 р. частка таких підприємств знизилася до 14,6% [2]. Більшість інноваційно активних підприємств (82,1%) становили підприємства колективної форми власності. Із загальної кількості усіх інноваційно активних підприємств 78,6% освоїли і впровадили випуск нових видів матеріалів, виробів, продуктів; 11,9% — машин, устаткування, апаратів, приладів [2].

Сьогодні понад 90% продукції, що виробляється в Україні, не має відповідного науково-технологічного забезпечення. Як наслідок вітчизняна продукція стає дедалі менше конкурентоспроможною, а в експорті

зростає частка мінеральної сировини та продукції, отриманої після її первинної переробки.

Існує низка причин, які перешкоджають розвиткові інноваційних процесів. Насамперед, це відсутність необхідних ресурсів як на державному, так і на галузевому рівнях, брак обігових коштів у підприємств. Але, з іншого боку, в Україні досі не задіяні механізми підтримки інноваційної діяльності, ефективність яких підтверджено досвідом багатьох інших країн. Відсутня відповідна фінансово-кредитна, податкова та амортизаційна політика. Не створено й умов, які б сприяли широкому залученню в інноваційну сферу позабюджетних інвестицій, насамперед з боку вітчизняних комерційних структур і банків.

Окрім того, відсутня належна правова та організаційна база в галузі стандартизації та сертифікації продукції і технологій. Організація трансферу технологій в Україну з-за кордону на основі закупівлі ліцензій фактично не сприяє підвищенню рівня вітчизняного виробництва. Досить зазначити, що 90% ліцензій, закуплених за останні роки, не репрезентували справді сучасних досягнень науково-технічного прогресу [1]. Статистичні дані свідчать про незначні (близько 54 млн.грн. за

1999 — 2001 рр.) обсяги надходжень коштів за використання об'єктів інтелектуальної власності в Україні. Водночас суб'єкти різних форм власності витрачають значні кошти на придбання за кордоном ліцензій на об'єкти інтелектуальної власності. Так, за 1999 — 2001 рр. ними витрачено на це 135 млн.грн. [3].

Для стимулювання інноваційних процесів у всіх без винятку галузях народного господарства дуже важливим є створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності.

За переходу на інноваційний шлях розвитку та розширення ринку науково-технічної продукції важливого значення набуває також врегулювання питань захисту і використання інтелектуальної власності. У цій сфері в Україні, на жаль, не виконуються міжнародні вимоги [1].

Для створення реальних умов для переходу економіки України на інноваційну модель розвитку державі доцільно передусім звернути увагу на створення механізмів покриття інноваційних ризиків.

З цією метою на державному рівні необхідно розробити такі заходи:

- створити умови для капіталізації інтелектуальної власності;
- створити систему стимулів, яка сприяла б залученню банків, вітчизняних та зарубіжних інвесторів, а також великих підприємств до інвестування коштів у розвиток венчурних (ризикових) інноваційних фірм та проектів;
- розробити чіткий порядок надання державних гарантій кредитуванню перспективних інноваційних проектів.

На інноваційні процеси в Україні негативно впливає кризовий стан науки. Якщо в розвинених країнах на

науку витрачається 2 — 4,5% валового внутрішнього продукту, то в Україні при узаконеному фінансуванні в розмірі 1% практичні обсяги фінансування становлять 0,3 — 0,4% [1].

З переходом до ринкових відносин високий науково-технічний потенціал вітчизняних фахівців, на жаль, залишається незапитаним, а результати їхньої творчої діяльності, не маючи практичного використання, морально старіють. Відсутність державного фінансування спричинило відтік з наукової сфери значної частини кваліфікованих і енергійних співробітників. Окремі випадки реалізації об'єктів інтелектуальної власності у виробництві не дозволяють говорити про високу ефективність цієї роботи.

Ринок інтелектуальної власності все активніше освоюється різними закордонними структурами, які залучають наших фахівців для розв'язання власних технічних проблем. Праця наших фахівців оцінюється мізерними ставками нарівні з албанськими, болгарськими і румунськими вченими. Водночас фахівці Угорщини, Польщі і Словенії, приміром, одержують за подібні роботи в 2,5 рази більше [4].

Наведені дані підтверджують необхідність посилення захисту прав інтелектуальної власності з боку держави. Плата за використання об'єктів інтелектуальної власності може стати помітним джерелом надходження коштів від експорту, про що свідчить досвід розвитку інформаційних технологій в Індії останнім часом.

Основна задача удосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності — забезпечити адаптацію науки до ринкових відносин, що розвиваються. Нормативно-правова база повинна сприяти створенню не-

СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

обхідних умов існування і розвитку науки, у тому числі шляхом перетворення її на привабливий об'єкт для інвесторів.

Як основні кроки варто назвати підготовку і прийняття нормативно-правових документів, які б давали змогу визначати:

- конкретні заходи державного протекціонізму стосовно розробки, освоєння виробництва і застосування (у тому числі за допомоги лізингу) високоякісної економічної вітчизняної наукомісткої продукції;
- специфіку фінансування наукової і науково-технічної діяльності за рахунок державного бюджету, позабюджетних джерел;
- порядок володіння, користування і розпорядження майном та результатами роботи наукових організацій;
- порядок реалізації прав наукових співробітників на результати своєї праці й одержання доходів від їхнього практичного використання;
- права інтелектуальної власності і залучення її до господарського обігу;
- форми підтримки державою інноваційної діяльності.

На нашу думку, найближчим часом також необхідно розробити правові засади трансферу технологій в Україні. Сьогодні проект закону, що стосується цього питання, розглядається у Верховній Раді України. Він має захистити національні інтереси країни з передачі високих технологій і передбачити такі складові елементи:

- заходи щодо правового регулювання обмежень на трансфер технологій з міркувань оборони, зовнішньої і внутрішньої економічної політики, збереження на-

ціональних науково-технічних і технологічних переваг над країнами-конкурентами;

- порядок здійснення державного контролю та оцінки якості, новизни, технічного рівня і адаптаційних можливостей технологій, що ввозяться в Україну, у тому числі у вигляді іноземних інвестицій;
- порядок здійснення державного контролю за експортно-імпортними операціями ліцензійної торгівлі на патентній і безпатентній основах;
- проведення експертних оцінок вартості ліцензій/контрактів іноземних інвестицій;
- контроль і реєстрацію ліцензійних угод, платежів і надходження валюти за продані ліцензії.

Ефективній активізації міжнародного трансферу технологій перешкоджають такі найбільш впливові негативні фактори:

- неконкурентоспроможність багатьох видів товарів;
- відсутність спеціалістів-технологічних брокерів та брак досвіду у сфері світового технологічного бізнесу;
- відсутність фінансових ресурсів, необхідних для проведення маркетингових досліджень і забезпечення охорони інтелектуальної власності за комерціалізації технологічних розробок;
- недооцінка необхідності надання послуг комплексного характеру щодо супроводження експорту технічно складних товарів (науково-технічна та інжинірингова допомога, сервісно-ремонтне обслуговування, підготовка спеціалістів, організація збутової мережі тощо);
- недоліки законодавчої та нормативної баз, що стосуються транс-

феру технологій.

За умов реформування економіки України перехід на інноваційну модель розвитку означає, насамперед, пошук нових джерел фінансування для активізації інноваційної діяльності. Для цього необхідно прийняти відповідні економічні закони, створити умови для залучення приватного капіталу, розвитку венчурного підприємництва.

Світовий досвід застосування інноваційної моделі розвитку економіки свідчить, що її невід'ємним елементом є венчурне підприємництво, яке виконує функцію прискорювача інноваційного розвитку і здатне не лише вивести економіку країни на вищий рівень, а й забезпечити прорив вітчизняних технологій на світові ринки [7].

З огляду на це в нашій економіці необхідно використовувати досвід венчурного фінансування та залучення венчурного капіталу промислово розвинених країн, які від 80% до 100% приросту валового національного продукту одержують за рахунок комерціалізації нововведень.

Венчурний капітал — це вкладення коштів не лише великих компаній, але й державних банків, страхових, пенсійних та інших фондів у сфери підвищеного ризику.

На відміну від інших форм інвестування ця форма має низку специфічних рис:

- пайова участь інвестора в капіталі компанії в прямій чи опосередкованій формі;
- надання коштів на тривалий термін;
- активна роль інвестора в управлінні фірмою, яка фінансується [7].

Специфіка ризикового підприємництва полягає, насамперед, у тім, що кошти надаються на безповоротних, безпроцентних засадах, не по-

трібно й узвичаєного при кредитуванні забезпечення. Передані в розпорядження венчурній фірмі ресурси не підлягають вилученню впродовж цілого терміну дії договору. Власне кажучи, фінансова установа стає співвласником фірми-новатора, а надані кошти — внеском до статутного фонду підприємства [7].

На підставі виявлених системних тенденцій інноваційного розвитку в світовій економіці може бути запропоновано шлях із застосуванням так званої селективної політики — державної політики з активним залученням приватного, у тому числі й іноземного капіталів, цільових інноваційних програм [5].

В Україні поки що немає вітчизняних венчурних фондів. 1999 року в Києві почав свою роботу венчурний фонд "Євровенчерз Україна". Капітал Фонду становить 26 млн. євро, наданих ЄБРР та Голландським Банком Розвитку [5]. Фонд призначається для інвестування коштів у недержавні підприємства України.

Для забезпечення розвитку мережі венчурних фондів необхідно детально вивчити світовий досвід. Росія, де процес капіталізації виробництва проходить швидше, ніж в Україні, вже зрозуміла необхідність розвитку новітніх вітчизняних технологій [6].

Міністерство промисловості, науки і технологій РФ, Російська Асоціація Венчурного Інвестування (РАВІ) і Центр стратегічних розробок Міністерства економічного розвитку і торгівлі РФ провели 21 січня 2003 року Круглий стіл "Венчурная индустрия в России: реалии и перспективы" [9, 10].

Дискусія стосувалася побудови національної інноваційної системи у цілому і венчурної індустрії зокрема. За переходу до нової економіки венчурна індустрія, елементи і ме-

СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

ханізми якої розглядалися також під час дискусії на засіданні Ради при Президенті РФ, може і повинна стати найважливішим інструментом, за допомоги якого в інноваційну сферу російської економіки будуть залучатися інвестиції, тим самим активізуючи інноваційну діяльність у промисловості.

Мінпромнауки Росії вже розроблено проект концепції розвитку венчурної індустрії (державної системи стимулювання венчурних інвестицій), метою якої є створення за участі держави системотворчих елементів національної венчурної індустрії в Росії і формування сприятливого економічного і правового середовища для їхнього наступного саморозвитку [11].

У Європі, як і в цілому світі, основними джерелами ресурсів венчурного капіталу — приблизно 2/3 від загального обсягу капіталізації фондів — є банки, пенсійні фонди і страхові компанії. У Росії основні кошти надали Європейський Банк Реконструкції і Розвитку (ЄБРР), Міжнародна Фінансова Корпорація (IFC) і фонди, які фінансує американський уряд. Ситуація трохи змінилася після 2000 року, коли почали створюватися структури з російським за походженням капіталом. Однак, на сьогодні частка російського капіталу становить не більше 1%, що вкрай мало для Росії.

Говорячи про особливості венчурного фінансування, необхідно зважати на основні принципи, яких дотримується будь-який інвестор. Проблема криється не в матеріальних заставах, не в проектах і не в бізнесі, що, звісно, дуже важливо, а насамперед у людях, котрі будуть розробляти ці проекти і розвивати цей бізнес.

На жаль, в Україні ще не створено інноваційної (венчурної) системи,

завдання якої — доведення перспективних розробок до стадії промислового освоєння. Наявні у ній окремі венчурні фірми, на жаль, не можуть сформувати ні хоч якийсь достатньо солідний капітал для реалізації кількох масштабних проектів, ані системі надійних зв'язків у регіонах. Через це поки що суб'єктами венчурного бізнесу є винятково фізичні особи і дрібні фірми.

Чинна державна система підтримки науки обмежується головним чином фінансуванням певних робіт і не передбачає розв'язання проблеми подальшої комерційної реалізації їхніх результатів. А без відпрацьованого механізму не варто очікувати і серйозних результатів у цій сфері. Водночас не слід сподіватися на залучення до венчурного бізнесу банківських структур. Слід також мати на увазі брак фахівців у галузі комерціалізації технологій.

Попервах діяльність венчурного бізнесу доцільно скерувати на продаж перспективних патентних ліцензій, а платежі, що надходять, — на створення бази для розвитку й удосконалювання вже апробованих рішень, їхню реалізацію на вітчизняних підприємствах, а також підготовку для комерційного використання і впровадження в подальшому. Відповідно до зростання доходів, венчурна структура буде вкладати кошти у виробництво продукції на підставі запатентованих нововведень.

Останнім часом розроблено певну кількість законодавчих актів, якими встановлено рівність прав, свобод і обов'язків громадян інших держав. Іноземці можуть мати у власності в Україні будь-яке майно, крім землі, успадковувати й заповідати його, а також можуть користуватися особистими немайновими правами. Інвестиції не підлягають націоналізації,

а їх реквізиція може здійснюватися владою лише у виняткових випадках з наступною адекватною й ефективною компенсацією. Законодавство обіцяє інвестору відшкодування всіх збитків, пов'язаних з діями чи бездіяльністю державних органів або посадовців. Держава також надає всі інші загальноприйняті у світовій практиці гарантії, в тому числі щодо репатріації інвестицій та переказу доходів на них за кордон, а також незворотності законодавства.

У Законі України "Про режим іноземного інвестування" [12] передбачено державні гарантії захисту іноземних інвестицій (розд.2), охорону та дотримання прав інтелектуальної власності підприємств з іноземними інвестиціями (Ст. 21). 2001 р. було видано Указ "Про додаткові заходи щодо збільшення надходжень інвестицій в економіку України", згідно з яким проекти нормативно-правових актів з питань інвестиційної діяльності, що розробляються органами виконавчої влади, мають обов'язково попередньо обговорюватися з інвесторами. Підготовку ж або ухвалення Кабінетом Міністрів України, міністерствами і відомствами будь-яких рішень, які можуть негативно вплинути на умови діяльності інвесторів, узагалі заборонено.

Водночас результати вивчення численними міжнародними громадськими організаціями та урядовими установами інвестиційного клімату в Україні рік у рік свідчать про проблеми, пов'язані із захистом прав закордонних інвесторів, зокрема, прав власності. До центральних і місцевих органів влади надходять звернення іноземних підприємців, які втратили свою власність або кошти через непослідовну політику держави, а також недобросовісність українських партнерів.

Попри те, що держава законодавчо проголосила недоторканність прав і власності інвестора, вона сама часто-густо їх і порушує.

Наочною демонстрацією першорядної важливості вирішення згаданих питань може стати порівняння динаміки залучення іноземних інвестицій у нашій державі і в Польщі, де ці проблеми було розв'язано в процесі здійснення економічних реформ.

Хоча економічний потенціал України за деякими параметрами (наприклад, кількістю робочої сили, природних ресурсів, місткістю внутрішнього ринку) і виграє порівняно з Польщею, наша держава щорічно одержує лише 500-600 млн. дол. США інвестицій проти 3-4 млрд. дол. США в Польщі. За десять років незалежності в Україну залучено лише 4,5 млрд. дол. США, тобто в 11 разів менше, ніж у Польщу.

Виправити це становище допоможе Указ Президента України "Про додаткові заходи щодо залучення іноземних інвестицій в економіку України", в якому передбачено:

- встановлення адміністративної відповідальності посадових осіб за дії або бездіяльність, наслідком яких є створення перешкод та погіршення умов здійснення в Україні інвестиційної діяльності";
- здійснення в установленому порядку заходів для створення до 1 січня 2004 року державної акціонерної компанії "Агентство з питань іноземних інвестицій", визначивши її головними завданнями, зокрема, надання консультацій економічного та правового характеру щодо можливостей іноземних інвестицій в економіку України і підготовку пропозицій щодо стимулювання ін-

СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

вестиційної діяльності.

Тільки гарантована державою недоторканність власності як основоположної засади ринкової економіки, ефективна робота судової системи можуть забезпечити залучення стратегічних інвесторів, які працюють на перспективу, а не спекулятивного капіталу, зацікавленого лише в отриманні негайних прибутків та їх репатріації.

Комплексне розв'язання цих проблем дало б можливість, на нашу думку, вирішити питання щодо завершення структурного реформуван-

ня економіки, забезпечити захист прав інтелектуальної власності інвесторів, що є ключовим елементом сприятливого інвестиційного клімату будь-якої держави і неодмінною передумовою реалізації її інноваційного потенціалу. ♦

Література:

1. Інноваційний шлях розвитку економіки України // Вісник. — 2001. — № 2.
2. Соціально-економічне становище України за 2002 рік. Повідомлення Державного комітету статистики.
http://www.ukrstat.gov.ua/druk/soc_ek/122002.html.
3. Д. Сосновський, Правові аспекти трансферу технологій в Україні. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Рынок технологий: проблемы и пути решения. — К.: УкрИНТЭИ, 2002. — 234 с.
4. Н. Борщ-Компанець. Венчурный бизнес и коммерциализация технологий.
http://www.nasledie.ru/ipravo/20_8/index.shtml.
5. О. Зінченко, В. Ільчук. Становлення венчурного фінансування. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Рынок технологий: проблемы и пути решения. - К.: УкрИНТЭИ, 2002. — 234 с.
6. Концепция реформирования Российской науки на период 1998 — 2000 гг. — Совершенствование нормативно-правовой базы науки.
<http://www.techbusiness.ru/tb/archiv/number1/page00.htm>.
7. А. Власенко, Л. Слободян. Роль венчурных фондов в финансировании инновационной деятельности. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Рынок технологий: проблемы и пути решения. — К.: УкрИНТЭИ, 2002. — 234 с.
8. И. Дворжак, Я. Кошичова, П. Прохазка. Венчурный капитал в странах восточной Европы.
http://www.ptpi.ru/issues/6_99/10_6_99.htm.
9. Круглий стіл "Венчурная индустрия в России: реалии и перспективы".
http://www.rvca.ru/web/vca/homerus1_new1.html#ruondtable210103.
10. Российская ассоциация венчурного капитала. <http://www.rvca.ru>.
11. Концепция развития венчурной индустрии в России (государственной системы стимулирования венчурных инвестиций).
<http://www.rvca.ru/web/vca/homerus1.html>.
12. Закон України "Про режим іноземного інвестування" від 19 березня 1996 року, № 93/96—ВР.

АМОРТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ТА ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Юлія Борко,
*молодший науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності*

Останніми роками при обговоренні проблеми інвестування основна увага приділяється припливу вільних капіталів. Тим часом у розвинених країнах, незважаючи на досить значні суми інвестицій, що надходять у вигляді вільного капіталу, основний обсяг інвестицій становлять власні амортизаційні фонди підприємств, що і формує амортизаційну політику держави в цілому і кожного підприємства зокрема. Роль таких фондів все більше зростає в період формування облікової і податкової політики підприємств у зв'язку з впровадженням національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, які зумовлюють інфляцію.

Амортизаційна політика підприємства значною мірою віддзеркалює амортизаційну політику держави в цілому. Вона базується на встановлених державою принципах, методах і нормах відрахувань.

Основною метою розробки амортизаційної політики є максимізація потоку власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел. Це формування відбувається двома шляхами: прямим — шляхом формування амортизаційного фонду підприємства за рахунок амортизаційного фонду та непрямим — шляхом зменшення податку на прибуток, який сплачується державі.

Формування ефективної амортизаційної політики можна відобразити таким чином:

У процесі формування амортизаційної політики необхідно враховувати такі основні чинники:

- 1) обсяг основних фондів і нематеріальних активів, які використовуються підприємством;
- 2) реальний термін корисного використання;
- 3) методи амортизації, дозволені державою;
- 4) склад і структура фондів, які використовуються;
- 5) темпи інфляції;
- 6) інвестиційна активність підприємства.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Отже, ці чинники стосуються як основних фондів, так і нематеріальних активів, які підприємство використовує для своєї діяльності. Але на сьогодні в Україні не сформовано амортизаційну політику, яка б дала змогу стимулювати використання та відновлення одного з найбільш вагомих інвестиційних ресурсів — нематеріальних активів. Для реалізації амортизаційної політики необхідно удосконалити старий або розробити новий фінансово-економічний механізм нарахування, розподілу і контролю за амортизаційними відрахуваннями, який може виглядати так:

них активів слід розуміти поступове зачислення витрат на їхнє придбання, виготовлення або поліпшення на зменшення скоригованого прибутку платника податку у межах норм амортизаційних відрахувань.

Амортизаційні відрахування регулюються Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств", у якому передбачено основні характеристики механізму амортизації:

- принципи і механізм нарахування амортизації однакові для всіх;
- передбачено спрощену класифікацію основних засобів по групах;
- при визначенні балансової вар-

Таким чином, ми бачимо, що такий фінансовий механізм є досить складним і потребує подальшої розробки. Але починати реформування потрібно не "згори", а "знизу", тобто з визначення об'єктів, на які нараховується амортизація, її норм тощо.

У відповідності до підпункту 8.1.1. пункту 8.1. Статті 8 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств", під терміном "амортизація" основних фондів і нематеріаль-

ності основних фондів враховуються всі види витрат;

- стосовно окремих груп основних фондів використовується груповий метод амортизаційних відрахувань і визначення їхньої балансової вартості;
- встановлено єдині норми амортизаційних відрахувань.

Згідно з цим Законом України, визначимо об'єкти для нарахування амортизації:

Розглянемо більш детально один із цих об'єктів — нематеріальні активи.

На сьогодні це один із складних і важливих об'єктів, по якому немає достатньо чіткого і справедливого методу нарахування амортизації.

Спробуємо удосконалити методику, механізм та норми амортизації нематеріальних активів.

Раніше нематеріальні активи поділялись на:

1. нематеріальні активи, по яких нараховується знос;
2. нематеріальні активи, по яких не нараховується знос.

Але із скасуванням Вказівок щодо організації бухгалтерського обліку в Україні від 07.05.93 р., № 25 амортизації підлягають усі види нематеріальних активів, що, як на нас, не є правильним.

Зважаючи на багатогранність нематеріальних активів, поділимо їх на умовні групи, згідно з якими і буде нараховуватись амортизація:

Група 1. патенти, авторські свідоцтва тощо;

Група 2. ліцензійні угоди, ліцензії;
Група 3. ноу-хау;

Група 4. будь-які інші нематеріальні активи, не долучені до груп 1, 2, 3.

Цей поділ, на нашу думку, враховує всі можливі особливості кожного виду нематеріальних активів.

Норми амортизаційних відрахувань кожної групи нематеріальних активів визначаються з огляду на їхню первісну вартість, норми амортизації та термін корисного використання або термін дії охоронного документа і затверджуються керівником підприємства.

Норми амортизаційних відрахувань встановлюються у відсотках (квартальних, річних) до первісної (залишкової) вартості об'єкта нематеріальних активів.

Під первісною вартістю мається на увазі вартість нематеріального активу і сума витрат на доведення його до стану, придатного до використання та отримання від цього використання доходу.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ЕКОНОМІКА

До первісної вартості зачисляють таке.

1. Вартість нематеріальних активів, внесених до статутного фонду підприємства в обмін на корпоративні права. Ця вартість обумовлюється у статутних документах підприємства з експертним висновком фахівців.
2. Вартість нематеріальних активів у разі безоплатної передачі їх на підприємство. У цьому разі первісна вартість або балансова вартість визначається спеціально призначеною для цього комісією або фахівцями-оцінювачами.
3. Вартість нематеріальних активів, придбаних підприємством за рахунок власних коштів або на умовах обміну. У цьому разі первісна вартість відповідає контрактній вартості, тобто зазначеній у відповідних угодах. Але якщо підприємство не погоджується з цією вартістю, воно може провести оцінку за допомоги сторонніх організацій.
4. Вартість нематеріальних активів, створених на підприємстві власними силами. У цьому разі під первісною вартістю мається на увазі сума видатків, витрачених на створення, удосконалення та поліпшення цих нематеріальних активів, з урахуванням заробітної платні, придбання необхідних ноу-хау, послуг сторонніх організацій тощо.

Також до первісної вартості, на нашу думку, можна зачисляти і удосконалення нематеріальних активів. Однак це не передбачено Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств". Здається, законодавець вважає, що таких витрат у природі не існує. Отож, такі витрати доцільніше зараховувати до балансо-

вої вартості нематеріальних активів з поступовою їх амортизацією, ніж відразу списувати на валові витрати підприємства.

Згідно з підпунктом 8.3.9. пункту 8.3. Статті 8 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств", для амортизації нематеріальних активів застосовується лінійний метод, за яким кожний окремий вид нематеріального активу амортизується рівними частками, зважаючи на його первісну вартість, з урахуванням індексації, протягом терміну, визначеного платником податку самостійно, з огляду на термін корисного використання таких нематеріальних активів або на термін діяльності платника податку, але не більше 10 років безперервної експлуатації.

Амортизаційні відрахування проводяться до досягнення залишковою вартістю нульового значення.

Зупинимось на "терміні корисного використання". Визначаючи термін корисного використання для нематеріальних активів, потрібно враховувати:

- а) термін дії патенту, ліцензійного договору тощо;
- б) передбачуваний моральний знос;
- в) правові або інші подібні обмеження стосовно термінів використання нематеріальних активів, а також інші фактори.

Визначати термін корисного використання досить важко. Можна, наприклад, доручити визначення цього терміну:

- спеціалістам, які ґрунтовно дослідять ринок та інші фактори, що можуть впливати на термін корисного використання цього нематеріального активу;
- спеціально призначеній для цього комісії, яка складається із

співробітників підприємства.

Або:

- визначити термін корисного використання нематеріального активу "на око";
- будь-яким іншим способом.

Але не варто, на нашу думку, обмежуватися рамками, передбаченими наведеним вище Законом України, — 10 років.

За визначення терміну корисного використання нематеріальних активів виникає ще одне спірне питання, яке стосується безперервності експлуатації нематеріального активу. Припустимо, що якийсь нематеріальний актив безперервно експлуатувався впродовж 3-х років, а потім перестав приносити дохід, внаслідок чого підприємство припинило його експлуатацію на 2 роки. Після здійснення удосконалень, які теж мають свою вартість, підприємство знову почало його експлуатувати, експлуатувало безперервно впродовж 7 років і отримувало дохід. У такому разі постає декілька запитань.

1. Вважається чи ні такий нематеріальний актив після удосконалення тим самим, що і до нього? Якщо "ні", то куди слід зачислити цей нематеріальний актив до удосконалення, і чи варто його далі амортизувати?
2. Терміном корисного використання вважається 10 років чи термін, протягом якого цей нематеріальний актив дійсно приносить

підприємству дохід, чи термін, впродовж якого цей нематеріальний актив був на балансі підприємства, тобто 12 років?

3. Додається чи ні вартість здійснених поліпшень до балансової вартості самого нематеріального активу?

Отож, ці запитання і досі залишаються без відповіді і підлягають доробці не лише у податковому, а й у правовому сенсі.

Можна рекомендувати підприємствам для визначення терміну корисного використання нематеріальних активів не лише залучати спеціальну комісію, а й користуватися послугами фахівців, які краще знають відповідний ринок і його потреби.

Зупинимося детальніше на методах і нормах амортизаційних відрахувань. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" пропонує нам лише один метод — лінійний, який було згадано раніше. Але, як на нас, враховуючи всі особливості нематеріальних активів, можна запропонувати і відсотковий метод нарахування амортизації, схожий на метод нарахування амортизації за основними фондами. Спробуємо на числових прикладах з'ясувати: який з методів є кращим, чи можна застосовувати обидва методи на розсуд підприємства.

Припустимо, що на підприємстві є такі активи:

Вид активу	Термін корисного використання	Первісна вартість, грн.	Метод нарахування амортизації
Нематеріальні активи	10 років	3000,00	лінійний
Основні фонди, гр. 2	10 років	3000,00	відсотковий

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Нарахуємо амортизацію на ці активи:

- на нематеріальні активи лінійним методом;
- на основні фонди (група 2) із застосуванням встановлених законодавством норм амортизаційних відрахувань у сумі 6,25% за квартал або 25% за рік.

вання амортизації, первісна вартість нематеріальних активів і як наслідок — прибуток підприємства.

Введемо позначення:

ТКВ — термін корисного використання;

ЛМ — лінійний метод нарахування амортизації;

ВМ — відсотковий метод нараху-

Актив	Перв. вартість, грн.	Амортизація по роках, грн										Залишкова вартість	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
НА	3000	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	0
ОФ	3000	750	562	422	316	237	178	133	100	75	56	171	
Залишкова вартість, за якою нарах. аморти.		2250	1688	1266	950	713	535	402	302	227	171		

Отже, на цьому прикладі ми бачимо, що за однакових висхідних умов результат є різним. За лінійної амортизації нематеріальний актив впродовж 10 років відтворив свою первісну вартість, а об'єкт основних фондів при застосуванні відсоткового методу нарахування амортизації залишився недоамортизованим на суму 171 грн.

Але за лінійної амортизації нематеріальних активів здійснюється зменшення оподаткованого прибутку підприємства, бо, згідно із Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств", амортизаційні відрахування зменшують прибуток, отриманий підприємством. Тому визначення методів та норм амортизації є нагальною і складною проблемою.

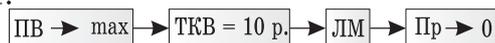
Розглянемо декілька варіантів нарахування амортизації на нематеріальні активи з варіюванням таких важливих показників: термін корисного використання, метод нараху-

вання амортизації;

ПВ — первісна вартість об'єкта нематеріального активу;

Пр — прибуток, одержуваний підприємством від своєї діяльності.

1.

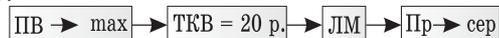
У цьому прикладі за досить великої первісної вартості та терміну корисного використання 10 років амортизаційні відрахування будуть "з'їдати" майже весь прибуток підприємства.

2.

У даному прикладі за незначної первісної вартості та терміну корисного використання 10 років амортизаційні відрахування майже не будуть впливати на прибуток підприємства.

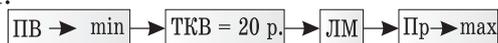
3.

У цьому прикладі за великої первісної вартості нематеріального активу і терміну корисного використання 20 років амортизаційні відрахування майже не будуть впливати на прибуток підприємства.

4.

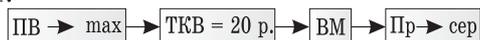

У цьому прикладі за незначної первісної вартості та терміну корисного використання 20 років амортизаційні відрахування майже не будуть впливати на прибуток підприємства.

Зробимо припущення, що при відсотковому методі нарахування амортизації використовується норма амортизації для основних фондів групи 2. Але в цьому разі постає проблема щодо списання залишкової (в окремих випадках досить великої) вартості нематеріального активу, термін корисного використання якого вже вичерпався.

За цих умов виникає проблема: або списання недоамортизованої частки нематеріального активу, або

1.

подальшої його амортизації після закінчення терміну корисного використання, тобто за відсутності самого активу. Згідно з підпунктом 8.4.5, 8.4.6. пункту 8.4. Статті 8 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств", у разі виведення з експлуатації окремого об'єкта основних фондів групи 1 через його ліквідацію, капітальний ремонт, реконструкцію та консервування за рішенням платника податку або Кабінету Міністрів України балансова вартість такого об'єкта для цілей амортизації прирівнюється до нуля. При цьому амортизаційні відрахування не начисляються.

Зворотне введення основних фондів після проведення їхнього капітального ремонту, реконструкції або модернізації здійснюється у порядку, встановленому підпунктом 8.4.2. цієї Статті.

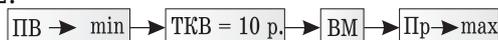
У разі виведення з експлуатації окремого об'єкта основних фондів групи 2 і 3 у зв'язку з їх ліквідацією, капітальним ремонтом, реконструкцією та консервуванням за рішенням платника податку або Кабінету Міністрів України балансова вартість груп не змінюється.

Зворотне введення таких основних фондів в експлуатацію після проведення їхнього капітального ремонту, реконструкції або модернізації збільшує баланс групи лише на суму витрат, пов'язаних з цими роботами.

Отже, ми бачимо, що стосовно ліквідації або інших дій з основними фондами та їх амортизації відсотковим методом Закон висловлюється досить чітко. Але в ньому не передбачено випадків нарахування амортизації та списання недоамортизованої частини нематеріальних активів.

І в цьому випадку простежується те саме, тобто після закінчення тер-

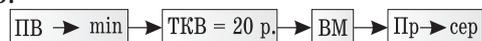
2.

міну корисного використання у підприємства на балансі залишається недоамортизована частина вартості такого нематеріального активу. Але позитивним моментом є те, що мінімальний розмір первісної вартості майже не впливає на прибуток підприємства.

У цьому разі розглянемо попередній числовий приклад для нематері-

3.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ального активу, але застосовувати для нього будемо відсотковий метод, і терміном корисного використання оберемо 20 років.

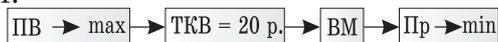
1. Розбити всі нематеріальні активи, які використовуються у господарській діяльності підприємства, на запропоновані вище

Актив	Перв. вартість, грн.	Амортизація по роках, грн									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
НА	3000	750	562	422	316	237	178	133	100	75	56
Залишкова вартість, за якою нарах. аморти.		2250	1688	1266	950	713	535	402	302	227	171

Актив	Амортизація по роках, грн										Залишкова вартість
	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
НА	42	32	24	18	13	10	8	6	4	3	11
Залишкова вартість, за якою нарах. аморти.	2250	1688	1266	950	713	535	402	302	227	171	

Отже, ми бачимо, що за досить невеликої первісної вартості нематеріального активу та його амортизації протягом 20 років податок на прибуток не зазнає великих "навантажень", але наприкінці терміну корисного використання також залишається недоамортизованою частина (хоч і невелика) вартості нематеріального активу.

4.

У цьому випадку ситуація схожа на попередню, але суми амортизаційних відрахувань більші, зменшується оподаткований прибуток підприємства, а також залишається достатньо велика недоамортизована частина нематеріального активу.

Проаналізувавши всі наведені вище приклади, можна запропонувати такі шляхи розв'язання проблеми амортизації нематеріальних активів.

2. Визначити термін корисного використання нематеріальних активів спеціальною комісією із залученням фахівців-експертів (навіть якщо у відповідних угодах на використання нематеріальних активів обумовлено певний термін).
3. У разі необхідності самостійно визначити первісну вартість нематеріальних активів.
4. Запропонувати такі методи і норми амортизаційних відрахувань:
  - амортизації підлягають всі нематеріальні активи, окрім групи 3;
  - підприємство може самостійно обирати методи нарахування амортизації:
    - а) лінійний метод, згідно із Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств";
    - б) відсотковий метод :

- норма амортизаційних відрахувань (для нематеріальних активів з невеликою первісною вартістю) за рік — 25%;
- норма амортизаційних відрахувань (для нематеріальних активів з великою первісною вартістю) за рік — 35%.

Норма амортизаційних відрахувань, яка дорівнює 35%, звісно, знизить оподатковуваний прибуток і як наслідок — податок на прибуток, але це дасть змогу підприємствам отримати додаткові кошти для свого розвитку.

Таким чином, ми бачимо, що амортизаційна політика стосовно нематеріальних активів на тепер не враховує всіх особливостей цього нового активу, і тому її потрібно оновити для надання всім підприємствам, які мають або використовують нематеріальні активи, більше можливостей оновлювати свою "інтелектуальну" базу.

Необхідно створити таку систему амортизації, яка б у межах загальнодержавного регламенту дала можливість кожному підприємству обирати найсприятливіші режими відновлення свого капіталу. ♦

Література:

1. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 28.12.94 р., №334/94—ВР (у редакції Закону України від 22.05.97 р., № 283/97—ВР).
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи", затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 18.10.99 р., № 242.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати", затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.99 р., № 318.
4. Практичний посібник з оподаткування нематеріальних активів // За ред. О.Б. Бутнік-Сіверського. Кол. авторів: О.Б. Бутнік-Сіверський, Ю.Л. Борко, В.В. Клявлін та ін.. Наук.-практ.вид. - К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2000, — 348 с.

ДО ВІДОМА

15-19 СЕНТЯБРЯ 2003 года, г. Алушта
Международная научно-практическая конференция
**"ЗАЩИТА ПРАВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ
СОБСТВЕННОСТИ:
ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ"**

Организаторы: Академия правовых наук Украины; Высший хозяйственный суд Украины; Министерство экономики Автономной Республики Крым; Украинский Национальный комитет Международной Торговой Палаты; Научно-исследовательский институт интеллектуальной собственности; Крымский республиканский центр научно-технической и экономической информации; Таврическая ассоциация интеллектуальной собственности.

Информационная поддержка: журнал "Интеллектуальный капитал"; "Крымская газета"; ТРК "Крым".

ПЕРЕЧЕНЬ ВОПРОСОВ, которые предлагается рассмотреть на научно-практической конференции:

- гражданско-правовой, криминально-правовой и административно-правовой порядок защиты прав интеллектуальной собственности;
- защита объектов интеллектуальной собственности в международном и национальном законодательствах;
- правовые аспекты борьбы с пиратством и контрафактной продукцией;
- вопросы судебно-экспертной деятельности;
- оценка объектов интеллектуальной собственности инновационных проектов;
- оценка коммерческой значимости инновационных проектов;
- политика в области развития и управления технологическими инновациями;
- механизмы государственного содействия в создании рынка интеллектуальной собственности;
- инвестиционная поддержка инноваций;
- введение интеллектуальной собственности в хозяйственный оборот.

Официальные языки конференции: русский, украинский.

Для участия в конференции необходимо перечислить регистрационный взнос на расчетный счет КРЦНТЭИ с пометкой "За участие в Международной конференции" — 980 грн. (с учетом НДС).

В регистрационный взнос входит: участие в конференции; получение информационных материалов; проживание в двух-, трехместных номерах и трехразовое питание в течение всего срока конференции; участие в культурных мероприятиях.

Оплата наличными на месте допускается только при условии предварительного согласования с Оргкомитетом и наличии гарантийного письма.

Банковские реквизиты:

Для оплаты в грн. Р/с 26005311621 СФ АКБ "МТБ" г. Симферополя, МФО 384748, код ОКПО 02736426.

Для оплаты в долларах США Р/с 2603911621840 СФ АКБ "МТБ" г. Симферополя, МФО 384748, код ОКПО 02736426.

Контактные данные: 95007, Украина, АРК, г. Симферополь, ул. Ялтинская, 20, КРЦНТЭИ, ОРГКОМИТЕТ.

Тел.: (0652) 232-073, 233-857, 232-047; Факс: (0652) 254-660

E-mail: cntei@pop.cris.net

Зразок

ДОГОВІР

між співавторами об'єкта права інтелектуальної власності

м. ... "___" _____ 200_ р.

Ми, що нижче підписалися, _____
прізвище, ім'я, по батькові авторів
 _____ і є співавторами об'єкта інтелектуальної
об'єкта інтелектуальної власності
 власності _____, який створено за доручен-
повна назва об'єкта інтелектуальної власності
 ням роботодавця / або під час виконання службових обов'язків
 _____
повне найменування юридичної особи (або у порядку особистої ініціативи, якщо об'єкт
 _____,
інтелектуальної власності створено за ініціативи авторів)
 на який подано заявку на одержання _____,
назва охоронного документа
 заявка № _____ від _____ 200_ р., надалі
 СТОРОНИ, уклали цей Договір про наведене нижче:

1. Частка майнових прав кожного із співавторів зазначеного об'єкта пра-
 ва інтелектуальної власності визначена трудовим внеском у його створення
 і становить:

а) _____,
прізвище, ім'я, по батькові автора
 який здійснив _____,
конкретний творчий вклад автора у створення об'єкта інтелектуальної власності
 що становить _____ відсотків від загального обсягу робіт для створення
 об'єкта права інтелектуальної власності;

...
 я) _____,
прізвище, ім'я, по батькові автора
 який здійснив _____,
конкретний творчий вклад автора у створення об'єкта інтелектуальної власності
 що становить _____ відсотків від загального обсягу робіт для створення
 об'єкта права інтелектуальної власності.

2. Заявником на одержання і власником _____
назва охоронного документа
 на зазначений у заявці об'єкт права інтелектуальної власності визначено
 _____.
повне найменування установи-заявника або всіх співавторів, якщо заявка на одержання
охоронного документа подається ними

3. Патентна грамота буде зберігатись у _____
прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи
 або в _____ за адресою _____.
повне найменування установи повна поштова адреса

4. Витрати на сплату патентного мита та зборів за дії, пов'язані з охороною права інтелектуальної власності, СТОРОНИ несуть пропорційно частці майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності, визначеній у пункті 1 цього Договору.

5. Витрати СТОРІН на здійснення цього Договору рівні.

6. Ми, що нижче підписалися, цим уповноважуємо _____

_____
прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи

укладати від імені всіх співавторів договори з третіми особами на передачу у використання майнових невиключних прав на зазначений об'єкт права інтелектуальної власності. Водночас інші СТОРОНИ відмовляються укладати згадані договори на термін дії цього Договору.

(пп. 4, 5, 6 мають місце тільки у разі подання заявки співавторами об'єкта інтелектуальної власності)

7. Договори про відступання права на одержання _____,

назва охоронного документа

передачу виключних прав на використання об'єкта права інтелектуальної власності або повну передачу майнових прав на цей об'єкт третім особам укладаються тільки за умови згоди всіх його співавторів.

Якщо будь-який співавтор об'єкта права інтелектуальної власності відмовляється надавати згоду на вчинення зазначених у цьому пункті дій, він повинен аргументовано обґрунтувати своє рішення. У разі ненадання такого обґрунтування зазначені дії вчиняються без його згоди.

8. Якщо договори, згадані у пунктах 6 і 7 та укладені з додержанням вимог цього Договору, відсутні, кожна зі СТОРІН має право використовувати об'єкт права інтелектуальної власності на свій розсуд для задоволення власних потреб (за умови письмового повідомлення інших СТОРІН), за винятком випадків, коли укладено договори про повну передачу майнових прав на цей об'єкт.

9. СТОРОНИ зобов'язуються вживати заходи для додержання та забезпечення умов конфіденційності стосовно інформації про об'єкт інтелектуальної власності.

Якщо одна зі СТОРІН порушить ці зобов'язання, вона позбавляється права на одержання своєї частки винагороди, яка розподіляється між іншими СТОРОНАМИ Договору пропорційно їхнім часткам прав на об'єкт права інтелектуальної власності, визначеним у пункті 1 Договору.

10. Якщо одна зі СТОРІН цього Договору передбачає відмовитись частково або повністю від своєї частки майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності, вона запропонує цю частку розподілити між іншими СТОРОНАМИ Договору або їхніми правонаступниками. Цю частку майнових прав буде розподілено за згодою інших СТОРІН Договору, які виявлять бажання набути права на цю частку.

11. Договори між третіми особами і однією зі СТОРІН про передачу належної їй частки майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності, які укладено з порушенням вимог цього Договору, є недійсними і можуть бути оскарженими у передбаченому законом порядку у _____ суді _____ району м. _____.

12. Договір підписано у _____ примірниках, кожний з яких має однакову юридичну силу і діє протягом охорони майнових прав на зазначений у цьому Договорі об'єкт права інтелектуальної власності.

ПІДПИСИ І АДРЕСИ СТОРІН:

(Якщо об'єкт права інтелектуальної власності створено у порядку особистої ініціативи СТОРІН, Договір завіряється у нотаріуса, а якщо за дорученням роботодавця або при виконанні службового завдання — підписи співавторів та Договір завіряються адміністрацією підприємства)

Додаток 2

Зразок

ДОГОВІР

**про передачу працівником роботодавцю майнових прав
на об'єкти права інтелектуальної власності, створені ним
при виконанні службових обов'язків або за окремим
дорученням роботодавця**

М. _____ “___” _____ 200_ р.
_____, який (які) є
прізвище, ім'я та по батькові працівника (працівників)
автором (авторами) _____
назва об'єкта права інтелектуальної власності (винаходу,
_____,
корисної моделі, промислового зразка, сорту рослин, породи тварин, твору науки,
_____,
комп'ютерної програми, бази даних тощо)
далі “ПРАЦІВНИК”, та _____,
повна назва юридичної особи — роботодавця
далі “РОБОТОДАВЕЦЬ”, в особі _____,
посада, прізвище, ім'я та по батькові керівника
який діє на підставі _____, уклали Договір
назва документа, який засвідчує повноваження керівника
про наведене нижче:

1. Предметом цього Договору є передача ПРАЦІВНИКОМ РОБОТОДАВЦЮ
права на одержання в Україні та за її межами _____
назва охоронного документа

на _____
назва об'єкта права інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка,
_____,
сорту рослин, породи тварин, твору науки, комп'ютерної програми, бази даних тощо)
створений ним у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи окремого
доручення РОБОТОДАВЦЯ під час перебування з ним у трудових відноси-
нах.

ПРАЦІВНИК зобов'язується не розголошувати конфіденційну інформацію, пов'язану з цим об'єктом права інтелектуальної власності протягом _____ років.

2. РОБОТОДАВЕЦЬ з моменту одержання охоронного документа на зазначений у пункті 1 об'єкт права інтелектуальної власності набуває майнові права на нього, часткова або повна передача яких третім особам здійснюється РОБОТОДАВЦЕМ на підставі договорів з цими особами.

3. ПРАЦІВНИК зобов'язується у _____ денний термін з дати завершення роботи над створенням об'єкта права інтелектуальної власності, що підпадає під дію пункту 1 цього Договору, письмово оповістити про це РОБОТОДАВЦЯ з повним розкриттям суті цього об'єкта.

Уповноважена посадова особа РОБОТОДАВЦЯ, яка відповідає за роботу в ділянці інтелектуальної власності, у _____ денний термін повинна письмово повідомити ПРАЦІВНИКА: чи покладає РОБОТОДАВЕЦЬ на себе зобов'язання щодо подачі заявки та одержання охоронного документа на зазначений у пункті 1 об'єкт права інтелектуальної власності, чи залишає право на подачу заявки і одержання охоронного документа на цей об'єкт за ПРАЦІВНИКОМ.

Якщо право на одержання охоронного документа на зазначений у пункті 1 об'єкт права інтелектуальної власності залишається за ПРАЦІВНИКОМ, РОБОТОДАВЕЦЬ зобов'язується зберігати конфіденційність щодо одержаних від ПРАЦІВНИКА відомостей про зазначений у пункті 1 об'єкт права інтелектуальної власності і не здійснювати дій, які перешкоджатимуть одержанню ПРАЦІВНИКОМ охоронного документа на цей об'єкт або сприятимуть несанкціонованому поширенню інформації про нього.

4. РОБОТОДАВЕЦЬ зобов'язується подавати у відповідні інстанції заявки на видачу охоронних документів на зазначені у пункті 1 об'єкти права інтелектуальної власності згідно із законодавством, право на одержання яких відповідно до пунктів 1 і 3 цього Договору належить РОБОТОДАВЦЮ, протягом трьох місяців з моменту одержання від ПРАЦІВНИКА повідомлення про створення ним цього об'єкта, а також вчиняти дії, необхідні для забезпечення чинності охоронних документів.

ПРАЦІВНИК зобов'язується надавати допомогу призначеній РОБОТОДАВЦЕМ уповноваженій особі з питань інтелектуальної власності в підготовці матеріалів заявки на об'єкт права інтелектуальної власності, зокрема, у складанні опису заявки та формули винаходу або корисної моделі, патентно-кон'юнктурному обґрунтуванні доцільності патентування і ліцензування прав на цей об'єкт тощо.

5. Якщо РОБОТОДАВЕЦЬ прийме рішення про припинення підтримки чинності охоронного документа на зазначений у пункті 1 об'єкт права інтелектуальної власності, він зобов'язується не пізніше, ніж за три місяці до чергового внесення мита запропонувати ПРАЦІВНИКУ укласти договір про передачу йому права на цей об'єкт.

6. РОБОТОДАВЕЦЬ зобов'язується забезпечити ПРАЦІВНИКУ такі умови матеріального, виробничого і соціального характеру, які необхідні для ефективної творчої діяльності щодо створення об'єкта права інтелектуальної власності та вчинення дій, пов'язаних з використанням

цього об'єкта, передбачених службовими обов'язками ПРАЦІВНИКА чи окремим дорученням РОБОТОДАВЦЯ: _____.

7. РОБОТОДАВЕЦЬ зобов'язується надавати можливість ПРАЦІВНИКУ брати участь у роботах з підготовки зазначеного у пункті 1 об'єкта права інтелектуальної власності до використання (розробка технічної документації, виготовлення і випробування дослідного зразка тощо) та у разі необхідності повністю або частково звільнити його від основної роботи із збереженням ПРАЦІВНИКОВІ середньомісячної заробітної платні.

8. РОБОТОДАВЕЦЬ зобов'язується сплачувати ПРАЦІВНИКУ винагороду у місячний термін з дати надходження платежів за використання РОБОТОДАВЦЕМ зазначеного у пункті 1 об'єкта права інтелектуальної власності у власному виробництві або від надходження ліцензійних платежів у разі часткової чи повної передачі майнових прав на нього згідно з договорами про надання дозволу (ліцензії) на їх використання іншим особам в Україні та за її межами, або коштів, які надходять у разі поставки на експорт продукції, виготовленої із застосуванням цього об'єкта, за такими умовами:

- а) сума винагороди (в тому числі у валюті) _____;
- б) види виплати _____;
- в) порядок виплати _____;
- г) періодичність виплати _____;
- д) інші умови виплати _____.

Розмір, види, порядок та інші умови виплати винагороди у разі передачі майнових прав на зазначений у пункті 1 об'єкт права інтелектуальної власності третім особам встановлюється додатковим договором між РОБОТОДАВЦЕМ і ПРАЦІВНИКОМ.

ПРАЦІВНИК має право ознайомитися з умовами договорів про передачу цих прав третім особам та з розрахунками розміру його винагороди і матеріалами, за якими їх здійснили.

9. За несвоєчасну виплату винагороди РОБОТОДАВЕЦЬ сплачує ПРАЦІВНИКУ за кожний прострочений день пеню у розмірі не менше 0,4% від суми, належної до виплати, але не більше загальної суми винагороди.

У разі завдання шкоди ПРАЦІВНИКУ через розголошення наданої РОБОТОДАВЦЮ конфіденційної інформації щодо зазначеного у пункті 1 об'єкта права інтелектуальної власності РОБОТОДАВЕЦЬ несе відповідальність за це і відшкодовує ПРАЦІВНИКУ завдані збитки, в тому числі за позбавлення ПРАЦІВНИКА можливості одержання винагороди і прибутків від використання цього об'єкта.

10. Спори, пов'язані з невиконанням СТОРОНАМИ зобов'язань, визначених цим Договором, розглядаються _____ судом _____ району м. _____.

За порушення зобов'язань стосовно конфіденційності інформації, пов'язаної із зазначеним у пункті 1 об'єктом права інтелектуальної власності, а також за невиконання умов цього Договору, СТОРОНИ несуть відповідальність згідно із законодавством.

ОФІЦІЙНО

11. Умови Договору можуть змінюватись за згодою СТОРІН один раз на

_____ рік чи інший період охорони прав на об'єкт права інтелектуальної власності

Зміни до цього Договору може бути оформлено додатковим договором або протоколом до цього Договору з обов'язковим його підписанням СТОРОНАМИ цього Договору.

Умови Договору можуть бути переглянутими на вимогу однієї зі СТОРІН у випадку зміни цін і тарифів, установлених ними.

12. Цей Договір укладено на _____ років, і він набирає чинності з дня його підписання СТОРОНАМИ цього Договору.

Договір може бути продовжено за взаємною згодою СТОРІН. Умови продовження терміну дії Договору буде визначено за _____ місяців до закінчення терміну дії цього Договору.

13. Інші умови _____

14. Адреси СТОРІН:

ПРАЦІВНИКА _____

РОБОТОДАВЦЯ _____

РОБОТОДАВЕЦЬ

ПРАЦІВНИК

МП

Підпис _____ підтверджую.

прізвище, ініціали працівника

Нач. відділу кадрів

МП

Примітки: 1. До пункту 6 Договору може бути долучено, наприклад, такі умови:

- надання ПРАЦІВНИКУ індивідуального режиму роботи, спеціальної посади на період роботи над створенням об'єкта права інтелектуальної власності та оформленням заявок на цей об'єкт, забезпечення ПРАЦІВНИКА допоміжними персоналом, устаткуванням і обладнанням, надання безпроцентних позик, додаткових оплачуваних днів відпустки, творчої відпустки тощо;
- забезпечення окремих умов Договору може бути диференційовано за домовленістю СТОРІН по етапах (з моменту укладення договору, з дати подання заявки на об'єкт права інтелектуальної власності тощо).

2. У разі звільнення ПРАЦІВНИКА частково або повністю від виконання основної роботи для участі у підготовці до використання об'єкта права інтелектуальної власності на підприємстві РОБОТОДАВЦЯ необхідно в пункті 7 Договору вказати розмір компенсації або оплати праці ПРАЦІВНИКА у цей період.

Взаємовідносини у цьому випадку може бути врегульовано на підставі окремого договору.

3. Винагорода за використання об'єкта права інтелектуальної власності ПРАЦІВНИКУ сплачує РОБОТОДАВЕЦЬ або особа, якій він передав повне право на охоронний документ на цей об'єкт. Винагорода виплачується з ог-

ляду на розмір доходів особи, якій належать майнові права на цей об'єкт, одержаних внаслідок використання цього об'єкта.

При цьому можуть застосовуватися такі умови виплати винагороди:

- а) сума винагороди — відсоток від доходів, одержаних з того виду діяльності, у процесі якої використовується об'єкт права інтелектуальної власності; від відпускної ціни або собівартості продукції, виготовленої із застосуванням цього об'єкта; фіксована сума тощо;
- б) види виплати — грошова, в натуральній формі, в грошово-натуральній формі, у вигляді дивідендів, акцій тощо;
- в) порядок виплати — авансова, одноразова, поетапна, диференційована за роками використання об'єкта, після одержання коштів на рахунок РОБОТОДАВЦЯ або особи, якій передано право на охоронний документ, після одержання ліцензійних платежів тощо;
- г) терміни виплати — конкретна дата місяця, кварталу, півріччя року, протягом якого діє охорона прав на об'єкт права інтелектуальної власності та договір на передачу майнових прав на цей об'єкт;
- д) періодичність виплати — щомісяця, щокварталу, щороку;
- е) інші умови виплати — у вигляді заохочувальної премії, доплати до основної заробітної платні, оплати медичних, комунальних та інших послуг у межах обумовлених сум винагороди тощо.

У разі використання об'єкта права інтелектуальної власності до одержання на нього охоронного документа Договором можуть передбачатися авансові виплати до одержання цього документа.

Усі платежі на користь ПРАЦІВНИКА відповідно до цього Договору вважаються платежами нетто, тобто такими, коли всі можливі збори і податки, пов'язані з вчиненням дій стосовно оформлення, одержання та передачі прав на об'єкт права інтелектуальної власності, сплачуються РОБОТОДАВЦЕМ.

4. У відповідних пунктах Договору потрібно зазначити, що ПРАЦІВНИК і РОБОТОДАВЕЦЬ звільняються від санкцій за порушення умов цього Договору, які виникли внаслідок форс-мажорних обставин.

5. Цей Договір може бути додатком до трудової угоди між РОБОТОДАВЦЕМ і ПРАЦІВНИКОМ, укладається в процесі виконання ПРАЦІВНИКОМ роботи зі створення об'єкта права інтелектуальної власності або окремого доручення РОБОТОДАВЦЯ. Наявність трудової угоди з ПРАЦІВНИКОМ не заміняє укладення цього Договору. Умови виплати винагороди ПРАЦІВНИКУ за використання об'єкта права інтелектуальної власності визначаються тільки цим Договором.

Коло осіб, з якими РОБОТОДАВЕЦЬ укладатиме такі договори, визначається ним самим. Доцільність укладання Договору з ПРАЦІВНИКОМ залежить від характеристик об'єкта права інтелектуальної власності, які гарантують РОБОТОДАВЦЮ ліквідність цього об'єкта, забезпечення державних і суспільних потреб у цьому об'єкті, вимог споживачів, з урахуванням патентно-кон'юнктурної ситуації щодо цього об'єкта.

6. Зазначена у пункті 3 уповноважена особа з питань інтелектуальної власності визначається відповідним наказом або розпорядженням РОБОТОДАВЦЯ.

Наукова рада журналу:

Святоцький О.Д. (голова наукової ради), Бутнік-Сіверський О.Б.,
Врублевський В.К., Кремень В.Г., Лавринович О.В., Литвин В.М., Патон Б.Є.,
Підопригора О.А., Побірченко І.Г., Притика Д.М., Редько В.В., Семчик В.І.,
Сташис В.В., Табачник Д.В., Тацій В.Я., Шемшученко Ю.С., Ющенко В.А.

Редакційна колегія журналу:

Крайнєв П.П. (головний редактор), Андрошук Г.О., Головченко Л.М.,
Грошевий Ю.М., Дорошенко О.Ф., Дроб'язко В.С., Закалюк А.П.,
Захарченко Т.Г., Індукаєв В.К., Копиленко О.Л., Кращенко В.П. (заступник
головного редактора), Крупко П.М., Крупчан О.Д., Кубів С.І., Мельниченко О.І.,
Москаленко В.С., Панов М.І., Пасенюк О.М., Підпалов Л.В., Пічкур О.В.,
Прахов Б.Г., Різун В.Ф., Сегай М.Я., Теплюк М.О., Худолій Б.М.

Петренко С.А. — відповідальний секретар

Засновник —

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності

Свідоцтво про державну реєстрацію:
Серія КВ № 5664 від 05.12.01

До уваги авторів та читачів

Редакція приймає рукописи статей як на електронних носіях, набраних у програмах MS Office, так і видрукованими на папері.

Авторів просимо разом з матеріалами надсилати свою фотографію та інформацію щодо наукового ступеня, місця роботи, посади, поштової адреси і контактних телефонів.

Редакція залишає за собою право на редагування та скорочення рукописів. За достовірність інформації та статистичних даних, що містяться у рукописах, відповідальність несе автор.

Журнал приймає замовлення на розміщення реклами

Адреса редакції: 04119, м. Київ, вул. Сім'ї Хохлових, 15
Телефон: 455-63-79, тел/факс: 455-63-78
Листування: 01030, м. Київ-30, а/с — 223

www.ndiiv.org.ua
e-mail: icapital@i.com.ua

Комп'ютерна верстка — Т. Супрун
Коректор — А. Куниця

Здано до набору 01.07.03. Підписано до друку 18.08.03 Формат 70x108/16.
Папір офсетний. Офсетний друк.
Зам. 3-569

Надруковано з оригінал-макета у ДП "Експрес-поліграф"
04080, м. Київ, вул. Фрунзе, 47, корп. 2
